Årbog 2008

32. årgang

Gladsaxe Lokalhistoriske Forening

Udgivet af Gladsaxe Lokalhistoriske Forening

Forsiden:
Et kig ind i slagterforretningen på Solnavej 65.
På billedet ses Walter Stauning og Herman Olsen.

Det er småt med spor fra Oldtiden i Gladsaxe Kommune, men lidt har vi da. Da Slangerupbanen blev anlagt, fandt man i 1905 (mellem nuværende Helmsvej og Højgårdsvænge) en grav fra Jernalderen, der bl.a. indeholdt skeletdele og et lerkar (fra Yngre Romersk Jernalder - også kaldes Folkevandringstiden 200-400 e. Kr.). Lerkar som dette, formodentlig til rejseproviant på vejen til det hinsidige, benyttes i dag som bomærke af Gladsaxe Lokalhistoriske Forening.

Redaktion: Arne Fogt
Erik Starup
Jens Mortensen

Grafisk tilrettelæggelse: Erik Starup

Fotos og illustrationer: Gladsaxe Byarkiv, Lokalhistorisk Afdeling, m.fl.

Grafisk Produktion: Grafia Tryk ApS

ISSN 0440-9809

Indhold

Forord 5

50 år med Boligselskabet "Kildevænget" på Solnavej 7
Af: John Ejsing

Firmaet A/S Niro Atomizer 27
Af: Jørgen Wulff

Arkæologisk undersøgelse ved afkørsel 20, Gladsaxe 37
Af: Anne Birgitte Hansen

Englandskrigene august, september og oktober 1807 49
Af: Keld Jørgen Jacobsen

Året der gik - Gladsaxe 2006/07 60
Af: Jens Mortensen

Personalia 62

Foreningens publikationer

Årsskrift	1968:	kr. 15,00	(for medlemmer kr. 11,50)
	1969:	kr. 15,00	(for medlemmer kr. 11,50)
	1970:	kr. 15,00	(for medlemmer kr. 11,50)
	1971:	kr. 15,00	(for medlemmer kr. 11,50)
	1972:	kr. 18,00	(for medlemmer kr. 14,00)
	1973:	kr. 23,50	(for medlemmer kr. 18,00)
	1974:	kr. 23,50	(for medlemmer kr. 18,00)
	1975:	kr. 27,50	(for medlemmer kr. 21,00)
	1976:	kr. 29,00	(for medlemmer kr. 22,00)
	1977:	kr. 32,00	(for medlemmer kr. 24,00)
	1978:	kr. 36,00	(for medlemmer kr. 27,00)
	1979:	kr. 48,00	(for medlemmer kr. 36,00)
	1980:	kr. 48,00	(for medlemmer kr. 36,00)
	1981:	kr. 56,00	(for medlemmer kr. 42,00)
	1982:	kr. 56,00	(for medlemmer kr. 42,00)
	1983:	kr. 56,00	(for medlemmer kr. 42,00)

Ovenstående bøger kan købes for kr. 15,-/stk. - medlemmer kr. 10,-/stk.

1984:	kr. 80,00	(for medlemmer kr. 60,00)
1985-86:	kr. 80.00	(for medlemmer kr. 60,00)
1987-88:	kr. 80,00	(for medlemmer kr. 60,00)
1989-91:	kr. 80,00	(for medlemmer kr. 60,00)
1992-93:	kr. 80,00	(for medlemmer kr. 60,00)
1995:	kr. 95,00	(for medlemmer kr. 70,00)

Ovenstående bøger kan købes for kr. 20,-/stk. - medlemmer kr. 15,-/stk.

1996-97:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
1998:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
2000-01	kr. 73,00	(for medlemmer kr. 55,00)
2002-03	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
2004:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
2005:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
2006:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)
2007:	kr. 66,00	(for medlemmer kr. 50,00)

Ovenstående bøger kan købes for kr. 40,-/stk. - medlemmer kr. 25,-/stk.

Register til Årsskrifter/Årbøger 1968-1995: *kr. 40,- (for medlemmer kr. 25,-)*
Folketællingen 1787: *kr. 40,- (for medlemmer kr. 25,-)*
Da vi var bønder - Gladsaxe gårdenes historie: kr. 220,00 (for medlemmer kr. 165,00)
Jubilæumsskrift 1941-2001: *kr. 15,- (for medlemmer kr. 10,-)*
Postkort: 1 sæt enkelte kr. 10,- , 1 sæt dobbelte kr. 15,- .

Kontingent og betaling for publikationer: www.gladsaxelokalhistorie.dk
Selskabet er medlem af Dansk Lokalhistorisk Forening.

Forord

Det er med stor glæde, at foreningen kan præsentere denne årbog, som er nummer 32 i rækken. Årbog 2008 spreder sig vidt, denne gang over flere tusinde år.

John Ejsing, medlem af bestyrelsen, har i anledning af at byggeriet Boligselskabet "Kildevænget" på Solnavej har 50 års jubilæum, været i arkiverne og fundet tekst og billeder frem om dette byggeris tilblivelse og historie, især om de tilhørende forretninger, som nu er saga blot.

I anledning af industrikulturens år ville det være passende at bringe en historie om en virksomhed og valget blev NIRO. Jørgen Wulff, der i mange år har beskæftiget sig med NIROs historie, påtog sig opgaven og har skrevet et spændende stykke virksomhedshistorie.

Anne B. Hansen, museumsinspektør på Kroppedal Museum, som vor kommune hører under, har skrevet en artikel om udgravning af Sneglehøjs omgivelser, der skete i forbindelse med at motorringvej 3 skulle udvides.

Et andet jubilæum kan fejres i 2007, desværre ikke et som er værd at prale af. I år var det 200 år siden, englænderne kom, så og sejrede med katastrofale følger for landet. Men det kom bag på os, at de engelske tropper har boet i Bagsværd, og det tilligemed er dokumenteret i dagbogsnotater. Dette stykke lokalhistorie er skrevet af et af vore medlemmer Keld Jørgen Jacobsen.

Jens Mortensen, ligeledes bestyrelsesmedlem, har pløjet lokalmedierne igennem og fundet små overskrifter frem om året der gik i Gladsaxe.

En stor tak til alle bidragydere.

Til sidst en tak til Gladsaxe Kommune. Uden kommunens finansielle støtte havde det ikke været muligt at udsende denne bog og dermed bidrage til at bevare vor kulturarv. En stor tak skal lyde til Erik Starup, der for hvilken gang igen har været redaktør og tilrettelægger af den flotte årbog.

Arne Fogt
Formand

Luftfoto af området med Boligselskabet "Kildevænget" på Solnavej.

50 år med Boligselskabet "Kildevænget" på Solnavej

En afdeling i Gladsaxes Almennyttige Andelsboligforening "GAA"

Af: John Ejsing

Boligsituationen efter 2. verdenskrig var meget slem. Boligerne var ekstremt dyre, og der var alt for få af dem. Folk tog alt i brug. Her i Gladsaxe har vi sågar set eksempler på folk, der boede i ombyggede hønsehuse. Men al plads blev udnyttet, der var krav om at familier med mere end et værelse pr. husstandsmedlem skulle leje "overflødige" værelser ud. Tit måtte flere generationer bo under samme tag, og fem-seks personer i en to-værelses lejlighed eller familier med seks børn i bittesmå lejligheder var ikke noget særsyn. Unge boligsøgende måtte tage til takke med næsten hvad som helst blot for at få et sted at bo. Leje af et lille værelse med adgang til køkken og toilet kunne foruden huslejen medføre, at den logerende måtte påtage sig yderligere forpligtigelser for eksempel om vinteren at skulle rydde for sne, udføre havearbejde, slå græs, klippe hæk, vaske trapper eller måske pudse vinduer. Man måtte være om sig for at få noget at bo i på den tid!

Kildevænget bygges

Kildevænget blev bygget i perioden 1956-59 af KAB, Københavns Almennyttige Boligselskab. KAB administrerer i dag Kildevænget, som er en selvstændig afdeling i Gladsaxes Almennyttige Andelsboligforening, forkortet GAA.

Det splinternye byggeri blev opført som en parkbebyggelse med 16 boligblokke i 3 etager med i alt 450 lejligheder på Solnavej. Solnavej er i øvrigt opkaldt efter en af Gladsaxes første venskabsbyer, Solna, en bydel i Stockholm.

Bebyggelsen var topmoderne, udført i gule mursten med gråt skifertag. Alle boligerne har indbygget betonaltan, dog enkelte steder erstattet af franske døre. Bebyggelsen har betontrapper med terrazzobelægning, affaldsskakte, centralvarme og varmt vand, fliser i køkken og bad, rustfri stålvask, el-komfur og i de større lejligheder sågar indmuret badekar, mens resten af lejlighederne måtte nøjes med brusebad. Desuden var der hjælp at hente for den moderne kvinde, som efterhånden begyndte at komme ud på arbejdsmarkedet, idet der var lavet fælles maskinvaskerier med strygeruller.

Alt blev lavet efter tegninger fra arkitekterne m.a.a. Svend Fournais og Poul Eiberg samt Dominias ingeniørafdelinger. Her i Gladsaxe blev der således opført et dejligt boligområde, med de nødvendige dagligvareforretninger ganske tæt ved bebyggelserne. Her var der plads til nogle af de mange husvilde, og unge familier med børn flyttede derfor med glæde og store forventninger ind i Kildevænget. De mange mennesker, som gennem tiderne har boet i dette område, har medvirket til udbygningen af Gladsaxe, hvor industriområderne i de år voksede eksplosivt.

Dagligdagen

Tidligt om morgenen kom mælkemanden og stillede sine mælkeflasker ved døren. Der blev omdelt post 3 gange dagligt. I dag kan Kildevænget nærmest betegnes som et Sølvbryllups- og måske snart et Guldbryllups kvarter. Et lejemål i bebyggelsen er indrettet for praktiserende læger.

Solnavej set mod Kildebakke Station, fotograferet i april 1957.

Ganske kort om området

I den sydøstlige del af Gladsaxe Kommune ligger Søborg med Søborg Hovedgade som bydelens betydeligste trafik- og forretningsgade. Mod syd afgrænses Søborg af store rekreative naturarealer som Gyngemosen og Utterslev mose. Centralt i bydelen ligger Søborg Torv, der sammen med hovedgaden udgør det kommercielle center i Søborg med et stort og varieret udbud af dagligvare- og specialforretninger. Hertil kommer rådhus, posthus, bibliotek, teater, skoler, børneinstitutioner, kirke og andre serviceinstitutioner.

I nærområdet ligger også Gladsaxe Sportscenter samt Gladsaxe Skøjtehal og svømmehal. Der er gode offentlige trafikforbindelse med busser på Søborg Hovedgade og S-tog fra Kildebakke Station.

Boligtyper i Kildevænget

Bebyggelsen består af 450 boliger, der fordeler sig således:

15 stk	1 værelser	37,1 - 37,9 m2
90 stk	2 værelser	48,3 - 75,2 m2
255 stk	3 værelser	76,2 - 85,1 m2
87 stk	4 værelser	89,5 - 92,7 m2
3 stk	5 værelser	103,4 m2

Solnavej set mod Kildebakkegårds Allé, fotograferet i 1957.

Kildevænget har således, et varieret udbud af boliger med hovedvægten på små familieboliger på 3 og 4 værelser, men også boliger til 1 og 2 personer er pænt repræsenteret i bebyggelsen. Endvidere er der 68 garager, 29 scooterrum samt en varmecentral.

Selv om en del af de hindringer, som byggeriet måtte overvinde i efterkrigsårene, var helt eller delvis fjernet, så havde efterkrigstiden dog på mange punkter beredt vanskeligheder, herunder især mangel på materialer og arbejdskraft. Byggevirksomheden var derfor underkastet restriktioner fra det offentliges side, husenes konstruktion og udstyr måtte afpasses efter de forhåndenværende materialemængder og materialearter.

Da spørgsmålet om den nødvendige arbejdskraft særligt var brændende for murerarbejdets vedkommende, bestræbte man sig for også at anvende byggemetoder, som muliggjorde, at en del af arbejdet kunne udføres ved hjælp af ufaglært arbejdskraft. Der var en tilbøjelighed til at undgå huse i 4 – 5 etager. Man foretrak at byggeetage huse med højst 3 etager, som var praktiske både i økonomisk og konstruktiv henseende.

I fordelingen af lejlighedstyper blev de 2-værelses med et eller flere kamre klart dominerende. Man søgte i adskillige tilfælde at gøre udformningerne mere elastiske ved mellem 2 lejligheder at indskyde et værelse til udlejning til enlige personer; dette værelse ville, når og hvis forholdene senere ændrede sig, kunne tillægges en af de tilgrænsende familieboliger.

Lejlighedernes udstyr blev stadig forbedret; eksempelvis blev køkkeninventaret af en betydelig højere standard, end det var bare blot få år tidligere. Også på andre områder søgte man at forbedre boligen, men de stadigt stigende byggeomkostninger var en alvorlig bremse for fuld udnyttelse af de tekniske fremskridt på den tid. Nu, i år 2007, kan det være svært at forstå, hvor stor en betydning de gode dagligvareforretninger i Kildevænget havde for nærområdet dengang. I dag kan yngre mennesker knapt forestille sig et liv uden elektrisk køle- og fryseskab, støvsuger, bil og telefon - ting som på den tid bestemt ikke var hvermandseje. Fjernsyn var så småt begyndt at indfinde sig i lejlighederne. DR sendte få timer daglig på én kanal og kun i sort hvid. Udsendelserne fra dengang huskes endnu: Dr. Lieberkind, Plade Paraden, TV i Tivoli, udsendelserne i 1957 til fordel for Ungarn, seksdages cykelløb i Forum, fodboldlandskampene med Gunnar Nu Hansen og mange flere.

Avisomtaler fik det nye byggeri også

Dagbladet LAND OG FOLK skrev i 1958 følgende om det, at bo i Kildevænget: "Dejligt med en ny lejlighed, men prisen kan kræve ofre. Unge familier vil bo godt, men budgettet kan briste som en sæbeboble.

Ude i Søborg er en hel lille by af nye boligkarreer ved at rejse sig. Det er halvhøje etagehuse, opført i gule mursten. Bygherrerne er det sociale boligselskab K.A.B. Mange familier skal være flyttet ind her, når byggeriet inden længe er færdiggjort. De første blokke er allerede blevet beboet.

Ligesom husene ikke adskiller sig fra andre bebyggelser, er beboerne, der flytter ind, et almindeligt udsnit af befolkningen, og er ikke på nogen måde anderledes end folk et hvilket som helst andet sted. Det er arbejdere, funktionærer og tjenestemænd. Ved bebyggelsen opføres også garager, men indtil nu er det dog cykelkælderen, der tiltrækker sig opmærksomheden. Den er fuldt optaget af cykler og knallerter, som der dog ikke er stativer nok til.

For hovedparten af beboerne gælder det, at de arbejder i København. Til byens centrum er der ca. 1 times transport med en sporvogn linie 16 fra endestationen ved Søborg Torv, til hvilken der dog først er ca. 15. minutters gang. På cykel kan turen til centrum gøres på ca. tre kvarter.

I Kildevænget er lejlighederne fortrinsvis 2 værelser og 1 kammer, nogle også med et spisekøkken. Udstyret er ikke luksuriøst. Der er bad med bruser, fast bord og bænk i spisekøkkenet, men ikke køleskab, bøgeparketgulve over det hele, nedstyrtningsskakt, maskinvask m.v."

Drømmen om en ny lejlighed

Avisartiklen fra 1958 fortsætter med et interview med en af de nyindflyttede familier, nemlig trykkeriarbejder Kai Lundager og hans hustru Hjørdis, begge 35 år med deres børn på 14, 12 og 11 år.

"Er I lykkelige for den nye lejlighed?"
Ja, vi er meget glade for lejligheden, siger begge. Vi har siden 1945 boet i en to - værelses villalejlighed med WC i gården, og i mange år har vi ønsket at flytte. Nu er børnene ved, at blive så store, at vi måtte begynde at se os om efter mere plads. Det var nødvendigt. Vi er henrykte for byttet. Her er god plads og indretningen er fornuftig.

I 1958 flyttede ægteparret Kaj og Hjørdis Lundager med deres tre børn til bebyggelsen Kildevænget ved Solnavej. De splinternye andelslejligheder kostede en formue, og kvarteret blev kaldt „havregrynskvarteret".

"Så er der ikke flere problemer?"
Problemer? Jo, - dem er vi skam ikke fri for. Se, nok er her dejligt, men huslejen volder os hovedbrud.

"Hvad betaler I ?"
For disse 2 værelser med 1 kammer og spisekøkken, er lejen 243, - kr. om måneden plus 53 ,- kr. a conto i varmebidrag. - Så får vi 62,50 kr. i børnetilskud. - Det er jo en månedlig leje på 233,50 kr. hertil skal lægges 50,- kr. om måneden, som vi afdrager til kommunen på indskuddet. Der skulle nemlig betales 3.100,- kr. i indskud samt 2 måneders leje forud.

"Det vil sige, at der kræves 3.700,- kr. for at komme ind herude?"
Ja, og dem havde vi så ikke. Men efter loven kan man søge kommunen om lån til indskuddet. Det er maksimum 2.000,- kr. som skal afdrages med 50,- kr. om måneden. Vi skal betale 6 % i rente af pengene. I 3½ år skal vi derfor af med 283,- kr. om måneden.

"De andre 1.700,- kr. havde I dem selv?
Noget havde vi sparet sammen og noget har vi lånt af familie og bekendte.

"Hvad syntes I om lejen?"
Jeg kan ikke bedømme, om byggeriet er dyrt eller billigt, siger Kai Lundager. Jeg ved, at det er det første byggeri med så stort et indskud herude. Men det er jo min løn, der er afgørende, og den er 270 kr. om ugen.

"Det er ikke nok til at klare lejen?"
Selvfølgelig ikke, men Hjørdis er begyndt, at arbejde. Hun er husmoderafløser nu. Det giver 300,- kr. om måneden. Det er jo nødvendigt. Hertil bemærker Hjørdis: Nu har man endelig fået en god lejlighed, hvor vi kunne have det rart, og så er man tvunget til at gå fra den og børnene for at klare udgifterne. Snart kommer den nye skattebillet og den bliver højere end den sidste, for jeg har tjent penge. Måske bliver den på 300, kr. udgifterne remses op, for lejen og skatten er ikke de eneste, så store de end er. Alene transportudgifterne sluger deres betragtelige del af indtægten. En enkelt sporvogns tur til byen koster 1,80 kr., så de må arbejde begge to, derom er der enighed, således som hovedparten af de øvrige familier herude også gør det."

Fast arbejde og et godt helbred

Den lange og dybdegående artikel fra 1958 fortsætter ufortrødent og tager nu fat på forudsætningerne for at klare sig i Kildevænget.

"I klarer jer og er glade?"
Der må naturligvis ikke ske uforudsete ting, tilføjer Kai Lundager i hast. Budgettet er stramt, vi må spinke og spare på alle måder uden ekstravagance af nogen art og tåler ingen svingninger. Ingen af os må blive arbejdsløse eller syge, for så ramler det for os.

"Og det skulle I være sikret imod?"
Det skulle jeg være - sådan da, lyder det fra Kai Lundager. Han stiller sig imidlertid meget tvivlende overfor, hvordan f. eks. bygningsarbejdere og ligestillede, med usikker beskæftigelse kan få råd til at bo i nybyggeriet. Og så opremser de eksempler på venner og arbejdskammerater, der i årevis har været boligsøgende og ligesom dem selv har modtaget tilbud om en ny bolig, men ikke turde eller kunne binde sig til de dermed forbundne store udgifter. "Erik" er arbejdsmand på en maskinfabrik og tjener kun 192, - kr. om ugen. Ligestillede med ham, som der er mange af, må fortsat bo dårligt. Der berettes om "Mogens" og hans lille familie, som trods den største nøjsomhed og sparsommelighed ikke

Hjørdis Lundager blev boende i lejligheden til sin død i 2006. Et af de sidste billeder af ægteparret sammen.

kunne klare huslejen i det nye byggeri, men måtte opgive og flytte tilbage til forældrene. Der er således stor enighed om, at nybyggeriet er for dyrt.

"Bør der gøres noget, for at gøre det billigere?"
Børnetilskuddet kunne godt være højere, for det koster at have børn, mener Kai Lundager, mens Hjørdis siger, at der er tale om, at det muligvis vil blive højere. Det siges også, at lejen måske vil blive lavere i nybyggeriet. Der tales om, at huslejen i de gamle lejligheder skal forhøjes for at hjælpe ungdommen. Det er helt urimeligt, hvad vi kan snakke med om siger Kai Lundager. Vi betalte 50, - kr. om måneden i husleje for villalejligheden, men det var også nok for den. Men huslejen derovre, - her peger Kai Lundager ned mod en bebyggelse lige overfor, hvor det er et privat byggeri. Der er det endnu dyrere end her. Der er heller ikke helt udlejet endnu. Hvorfor skal staten mon give tilskud til den slags ? - I stedet burde man give mere tilskud til det sociale byggeri og på den måde gøre det billigere."

Kaj og Hjørdis Lundager blev boende i samme lejlighed i Kildevænget indtil foråret 2006, hvor Hjørdis afgik ved døden.

Sådan var vilkårene

Mange nuværende beboere flyttede ind i Kildevænget på samme betingelser som Kai Lundager og Hjørdis. Rigtig mange måtte ligesom de gennemleve nogle meget store udfordringer ved indflytningen. Onde tunger omtalte hånligt Kildevænget, som "Havregrynskvarteret". Når månedens budget var lagt med et underskud på 17,- Kr. så måtte havregryn altså indgå i forbindelse med måltiderne. En anden og meget populær ret på den tid var biksemad, ofte blev den serveret her uden "biks" = kød.

Flygtninge, som kom her til Danmark, efter opstanden i Ungarn i 1956, søgte om, med støtte fra Gladsaxe Kommune, at kunne flytte ind i Kildevænget. Disse mennesker, blev vel modtaget, flere af dem lever og bor der stadig.

Der var en stor mangel på boliger dengang. For om muligt at få tilkendt en bolig på f.eks. 2½ værelse i Kildevænget, måtte man nødvendigvis være et ægtepar med mindst 1 barn, eller ved lægeattest kunne dokumentere at et barn var på vej i den allernærmeste fremtid.

Her fejrer ægteparret Emmy og Erik Atkinson Pedersen sølvbryllup den 23. maj 1978. Erik var i mange år ejendomsmester i Kildevænget.

For eget vedkommende flyttede min lille familie og jeg til Kildevænget i sommeren 1959. Dog først efter utroligt mange forgæves besøg hos boliganvisningskontoret på Gladsaxe Rådhus. Det lykkedes først efter en meget alvorlig samtale med Erhard Jacobsen på borgmesterkontoret!

Varmemester Pedersen

Kildevængets tidligere meget afholdte ejendomsmester, Erik Atkinson Pedersen var oprindeligt ansat ved Postvæsenet. Erik Pedersen gik med breve m.m. i Kildevænget, søgte her et arbejde som gårdmand og opnåede mulighed for en tjenestebolig i Kildevænget. Erik blev efter en tid varmemester, og forsatte herefter i mange år som ejendomsmester i Kildevænget helt frem til sin nye pensionisttilværelse. Han boede her til sin død i 2007. Erik Pedersen var en meget afholdt person, som opnåede et godt kendskab til alt og alle i Kildevænget.

Slagterforretningen på Solnavej

Den første slagter på Kildevængets butikstorv hed Blomberg. Blomberg var forud for sin tid, for i sin forretning indrettede han et særligt glasbur, hvor alle betalinger foregik. Det betød, at slagteren og hans assistenter ikke selv kom i berøring med de beskidte penge. Men Blombergs æra var kort, og efter ham kom slagtermester Leif Stauning. Han nyindrettede slagterforretningen og bibeholdt i første omgang det separate betalingsbur.

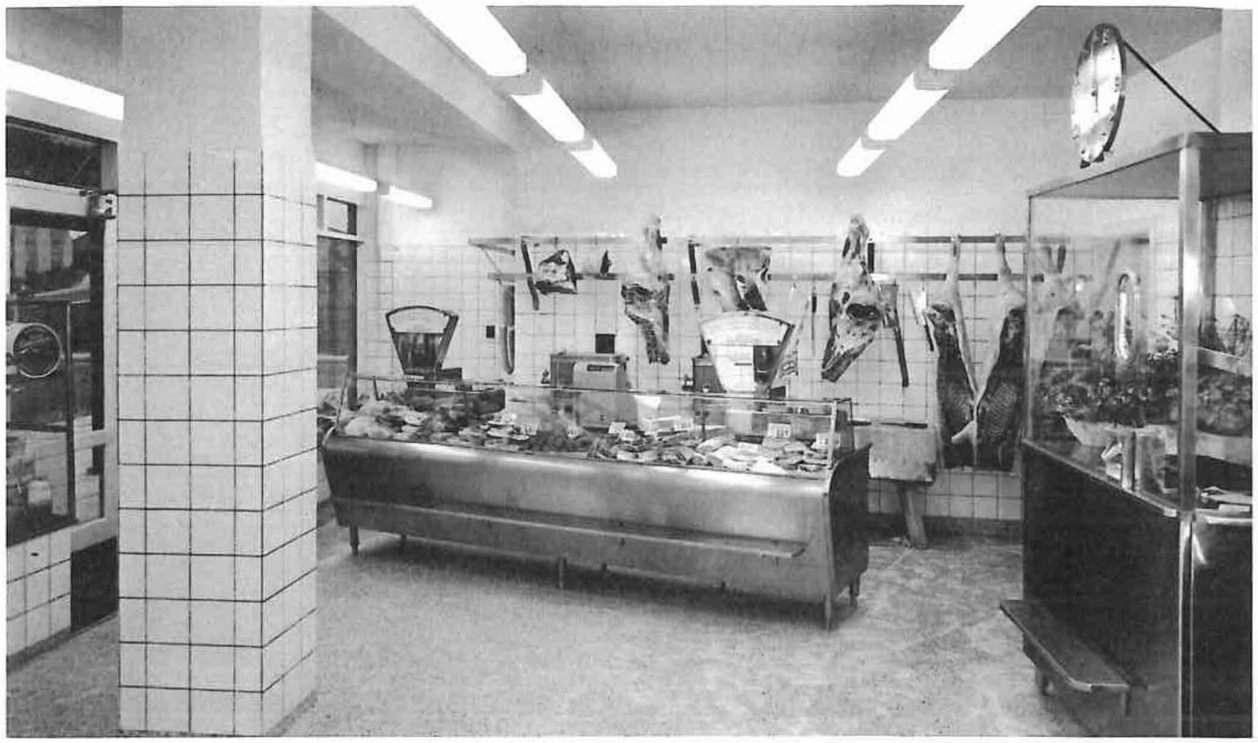

Den 22. april 1959 overtog slagtermester Leif Stauning slagterforretningen Solnavej 65 på torvet ved Kildebakke Station. Billedet er fra åbningsdagen den 22. april 1959. Bemærk kassen til højre, her betalte man sine varer. Med en særlig kasse til betalingen, kom de ansatte ikke i berøring med snavsede penge. Bemærk også uret over kassen. Tallene er udskiftet med bogstaver! Her står LEIFSTAUNING.

Slagtermester Leif Stauning og hans familie fik en 2½ værelses lejlighed i Kildevænget, og den 22. april 1959 overtog han slagterforretningen Solnavej 65 på torvet ved Kildebakke Station.

Overtagelses summen var 120.000,- kr., hvilket var ensbetydende med, at den nybagte slagtermester måtte sætte sig for en månedlig fast udgift på 8.000 kr., noget af en post i den tids penge. En normal månedsløn var til sammenligning på ca. 1.200 kr. Adskillige ventede, at Leif Stauning med købet af forretningen havde gabt over noget mere end godt var. Mange kolleger anså det for givet, at han ret hurtigt ville blive nødsaget til at lukke igen. Men det kom til at gå anderledes. Leif Stauning kunne således i 1984 fejre sit 25 års jubilæum i forretningen, og han betragtede de mange år på torvet ved Kildebakken som nogle gode og spændende år.

Om den første svære tid siger Leif Stauning, at han blev hjulpet godt af de gode tider, vi alle oplevede i 60' erne og i begyndelsen af 70' erne. Senere blev det sværere, men også i 1984 var Leif Stauning tilfreds med sin forretning. Selvom tilpasningen til de nye tider ikke altid var lige let. Sidst i 70' erne dykkede omsætningen i forretningen en hel del,

og efter lange overvejelser indså Leif Stauning nødvendigheden af at annoncere for forretningen, og derefter varede det ikke længe, før omsætningen atter var oppe på et tilfredsstillende niveau. Men det var noget af en overvindelse for Leif Stauning at bestille de første annoncer.

Familieforetagendet på butikstorvet

Nu er Stauning jo ikke et helt ualmindeligt navn her i Danmark. Leif Stauning, er langt ude på sin oldefaders side i familie med den tidligere kendte, landsfaderlige statsminister Thorvald Stauning.

Leif Stauning blev beriget med fire sønner. De tre valgte at følge i faderens fodspor som slagtere, medens den fjerde mente, at så var der også nok slagtere i familien, så han startede som brolægger. Den ene af de øvrige tre sønner forlod senere faget, mens de to andre holdt ved og var beskæftiget i forretningen på Solnavej.

Som sagt kunne Leif Stauning fejre sit 25 års forretningsjubilæum d. 22. april 1984, og tre dage efter kunne han fejre 60 års fødselsdag. Begge de to dage blev dog rundet uden de store udsving, som han selv udtrykte det. Planer for fremtiden havde slagtermesteren dengang også fod på. Leif Stauning ønskede, hvis alt nu gik efter planerne, at trække sig tilbage i 1985. Herefter var det så meningen, at de to sønner Preben og Walter så skulle overtage og videreføre forretningen. Leif Stauning ville trække sig tilbage til sit dejlige sommerhus i Gilleleje.

Om sønnernes overtagelse af forretningen, sagde Leif Stauning, at det let kunne foregå uden at publikum ville mærke noget til det. Begge sønner havde jo været med i forretningen i mange år, og det var alligevel dem, der stod for det daglige indkøb og øvrige funktioner i forretningen.

Fast personale

Udskiftningen af personalet gennem de 25 år var meget lille. Forretningens slagtersvend Peter Sørensen var med siden begyndelsen, og "pigerne" bag disken, Vera Clement og Nanni Jørgensen, havde begge på det tidspunkt været ansat i forretningen i ca. 20 år. Samme efterår fik forretningen sin første efg-lærling. Den ordning hørte man en del om i 1984, og det var tilsyneladende en meget fornuftig ung mand forretningen fik, så også det viste sig altså at gå godt.

Tilfreds med udviklingen

Slagterbranchen gennemgik en stor udvikling mellem 1959 og 1984. De første år gik næsten af sig selv, men der var jo også flere perioder med lavvande i kassen. Konkurrencen fra supermarkederne var udtalt i flere år, en periode, hvor publikum så mere på prisen end på hvad de fik med hjem. Det var således i en af disse perioder at Leif Stauning fik navnet "Giganten på Torvet", hvilket skulle referere til hans priser.

Men folk blev klogere. De seneste års oplysninger om indhold af farve- og tilsætningsstoffer kom således slagterforretningerne til gode. Og, blev det bemærket af Leif Stauning, der er jo stor forskel på hvad der kommer ud af kødhakkemaskinen. Når vi kommer 500 gram kød ind i maskinen, ja så kommer der også 500 gram ud af den, og ikke 300 gram kød sammen med 200 gram tilsætningsstoffer. Dette blev publikum jo heldigvis meget bevidste og opmærksomme på allerede i 1984, dette kendskab kom en slagterforretning som vores på Butikstorvet til gode i mange år frem.

Preben og Walter Stauning fortsatte som planlagt efter Leif Stauning. De to brødre drev herefter sammen forretningen helt frem til 30. april 2001. På dette tidspunkt blev det besluttet, at sælge. Arbej-

Leif Stauning havde fire sønner, hvoraf de tre valgte at gå i faderens fodspor som slagtere.

det med at passe en forretning af denne type og størrelse var enormt tidskrævende arbejde. Begge brødre var i forretningen fra tidlig morgen til sen aften. Der skulle handles ind i Kødbyen, hjemmelavede varer fremstilles, og kunder betjenes. Efter lukketid var der et stort og krævende rengøringsarbejde, samt nogle regnskaber, der også skulle klares. Alt i alt en stor belastning for et normalt familieliv. Begge ønskede sig derfor forståeligt nok, andre beskæftigelsesmuligheder, et mere normalt og nyt liv.

Mange beboere i Kildevænget og i hele nabokvarteret omkring det lille butikstorv på Solnavej savner endnu i dag forretningen utroligt meget. Det var gode tider med de hjemmelavede ting og sager, når husmødre fra hele kvarteret f.eks. om lørdagen stod i lange rækker, fik sig en hyggelig sludder og modtog gode råd om behandlingen af de indkøbte varer om stegetemperaturer, stegetider og så videre. Der blev købt både kød og en masse pålæg, sommersalat m.m. - altid af den absolut bedste kvalitet.

Kildebakkens Bageri og Konditori blev indviet i oktober 1958. Bageriet lå i det helt nyopførte Kildebakkens Butikscenter i forbindelse med Kildevænget og Kildebakke Station. Foto fra indvielsen 22. oktober 1958.

Nye tider

Forretningen blev efter salget overtaget af kød grossisten "JK KØD". Her valgte man i modsætning til de tidligere slagtere, at satse mere på andre slagtervarer, end på de i Kildevænget så kendte. Resultatet var dog også, at efter en meget kort tid, så måtte "JK KØD" af samme grund lukke igen. I en periode lå forretningen ubenyttet hen. I dag drives forretningen af et catering firma.

Bagerforretningen ved butikstorvet

I 1958 fik bagermester Mogens Borg Lauritzen med sin familie en lejlighed i Kildevænget. Lejligheden var praktisk beliggende i forbindelse med bagermesterens nye erhvervslejemål, lige oven over det bageri og konditori samt chokoladeforretning, som familien Lauritzen begyndte den 22. oktober 1958.

Grete & Mogens Borg Lauritzen havde, som alle andre på den tid, vanskeligt ved at finde en bolig. De søgte med lys og lygte over alt og måtte i første omgang indrette sig i to små værelser ude på Strandvejen. Ved gode venners hjælp og med lidt held, så lykkedes det dog, at få en rigtig men lille lejlighed i "Hesteskoen" på Buddingevej. Dette skabte stor glæde i den lille familie. Grete havde netop i foråret

1956 født deres første barn på Astrid Rogvis´ klinik på Søborg Torv. Den dengang ganske unge Mogens var ansat som bager på det velkendte "Konditori Adser Hansen" i Hellerup. Mogens kørte hver dag ad Kildebakkegårds Alle til sit arbejde på knallert forbi vort nuværende område. Han havde bemærket, at KAB her var i gang med at opføre et større boligområde. Han så straks nogle muligheder. I forbindelse hermed ville der måske også blive opført en form for nærforretninger. Mogens Borg Lauritzen fik hos KAB bekræftet, at dette jo ganske rigtigt var tilfældet og den ganske unge kun 22 år gamle Mogens foreslog så en noget forbavset ledende medarbejder i KAB, at han som bager gerne ville medvirke til og indrette et erhvervslejemål med bageri og forretning i det kommende indkøbscenter her på butikstorvet ved Kildebakke Station. KAB gik med til Mogens´ forslag, og af bevarede tegninger fra 1957 kan man se alle detaljer i det kommende bageri, såsom hvor røre- og æltemaskiner skulle stå i forhold til vasken i konditoriet og de store ovne.

Mogens Borg Lauritzen havde i forbindelse med åbningen af sin forretning fået en god idé fra sin far, som i øvrigt gennem 40 år selv havde eget bageri ved Århus. Så Mogens inviterede beboerne i området til at komme og besøge deres nyetablerede bageri. Det blev en virkelig stor succes! Med til erhvervslejemålet, fulgte en mindre chokoladeforretning, som lå i forbindelse med bageriet.

Dette blev starten på et rigtigt familie-, mand og kone foretagende. Efter lukketid i bagerforretningen om aftenen, forsatte man i chokoladeforretningen til kl. 22.00. Ved spisetider måtte bagermesteren og hustruen Grete skiftes til at gå op og spise i deres lejlighed ovenpå.

Efter en tid blev dette forhold forståeligt nok alt for meget. Familien besluttede derfor at leje den lille chokoladeforretning ud. Stedet blev en første start for flere virksomheder på butikstorvet. Der har således i denne butik været mange forskellige foretagender, nævnt i vilkårlig rækkefølge: Sparekasse, renseri, garnforretning, Milo Radio, Matas, isenkram, urmager og en antikvitetsforretning. I dag er butikken indrettet til en skindforretning, hvor der udføres håndarbejde og flere specialopgaver.

Omsætningen øges

I 1958, da bageren etablerede sig i Kildevænget, var byggeriet endnu ikke færdigopført. De mange nye tilflyttere skulle jo etablere sig med møbler med mere, der skulle betales indskud, og en for den tid meget høj husleje. Efter en tid kom der dog flere og flere familier i området med mange børn og det var skam noget, der kunne mærkes på omsætningen hos bageren. Søndage var rigtig gode, for så blev der ved hjælp af drenge fra Solnavej og Hagavej bragt 225 poser med friskbagt morgenbrød ud i hele området. Mange skulle have en pose med 10 til 15 stk. morgenbrød. Unge piger, har også i deres fritid haft et arbejde med ekspedition i forretningen, som "Bager-jomfruer". Men efterhånden som tiden gik skete der en ændring i beboersammensætningen i Kildevænget.

Undervejs blev Grete Lauritzen gravid med nok et barn. Det var i 1963, og fruen ekspederede i butikken til umiddelbart inden fødslen. Fødslen foregik en mandag på Astrid á Rogvi's Fødeklinik på Søborg Torv, og søndag morgen stod fru Grete atter klar til at ekspedere i butikken. En stamkunde hentede sit sædvanlige søndagsmorgenbrød, og så at maven var forsvundet i den mellemliggende uge. Kunden spurgte: "Nå, hvad blev det så? Grete svarede: "Tre og en halv!" Øøøøh... Kunden lignede ét stort spørgsmålstegn, så Grete gentog beløbet, hvorpå kunden begyndte at le og sagde, at det faktisk var barnet, hun spurgte til. Sådan var Grete.

Når hun var på arbejde, var det forretningen, hun tænkte på, hun havde slet ikke sin veloverståede fødsel i tankerne!

S-Dag på Kildebakken

Da bagermesterparret kom til Kildevænget fik de oplyst at, om to år så ville der komme S-tog til stationen. Det skete som bekendt ikke, men da det omsider kom, blev det den hidtil sjoveste dag i torvets historie.

Den dag Kildebakke Station blev indviet som S-bane, tog bagermester Mogens Borg Lauritzen initiativ til et stort morgenbord for alle de mange mennesker, der kom og jublede over det nye, elektriske togs ankomst. Her ses bagermesteren sammen med borgmester Tove Smidth.

10 af de handlende på butikstorvet ved Kildebakken havde sammen besluttet at "give den gas" lørdag d. 24. september 1977, da den nye S-togslinie skulle indvies eller rettere, når de gamle motortog forsvandt og afløstes af de smukke røde S-tog.
Bagermester Mogens Borg Lauritzen stillede sig i spidsen for det påtænkte arrangement og sagde, at så vidt han vidste, var dette den eneste form for festivitas i dagens anledning, lavet på privat basis. De andre steder var det kommunen, der arrangerede og betalte!

På butikstorvet blev der arrangeret gratis, fælles kaffebord. Folkebladet for Gladsaxe Kommune skrev i september 1977: "De 10 handlende", der er sjælen i dette, håber, at så mange som muligt kommer til stede ved åbningen. De vil snyde dem selv, hvis de ikke kommer. Tidligere ved premieren sagde borgmester Tove Smidt, at det havde glædet hende meget, at Kildebakken også ville hejse flag og festligholde dagen.

Det er jo denne station - den første på linien i Gladsaxe Kommune. Her vil borgmesteren stige på toget, og hun har lovet, at komme i god tid – mindst 20 minutter før nedtællingen. Hun vil deltage i det lokale arrangement og holder, en lille tale her på stedet. Kaffebordet er åbent fra kl. 10.30 til 11.30, så er man sikker på, at der er kaffe en halv time før og efter togets ankomst og afgang. De 10 initiativrige handlende på torvet har ikke ligget på den lade side. Alt er planlagt.

Man havde håbet at Gladsaxe Pigegarde ville optræde og musicere, men de var allerede optaget til at spille på Bagsværd Station. Danmarks Pigegarde fra Østerbro kommer og klarer opgaven. Så jo, der

Bagermester Mogens Borg Lauritzen, der er i færd med at bage brød.

er skam lagt op til en rigtig festlig dag, her på torvet ved Kildebakke Station."

Det må siges, at der virkelig var "krummer" i Kildevængets bagermester Mogens Borg Lauritzen, som stillede sig i spidsen for dette arrangement!

Bagerjubilæet oktober 1983

Da Mogens og Grete kunne holde bagerjubilæum den 22. oktober 1983, kunne Mogens Borg Lauritzen berette følgende til Gladsaxe Bladet: "Da min kone Grete og jeg for 25 år siden viste vores nyindrettede forretning på Kildebakke torvet frem for beboere og andre bagere, var der efter hvad vi

Stående fra venstre: J. Poulsen, bagermester Mogens Borg Lauritzen og Finn Hansen. Siddende: bagermesterfrue Grete Lauritzen og fru Christoffersen samt bagerjomfruerne Susanne Pontoppidan og Pia Nielsen.

senere erfarede, kolleger der efterfølgende sagde: *"Stakkels unge mennesker – det klarer de ikke i mange måneder med den husleje"...*

Men de klarede den! Mogens Borg Lauritzen var 24 år da han startede med Kildebakkens Bageri og Konditori. I 1983 var han oldermand for Københavns Bagerlaug. I en periode indtil 1980 var han også formand for Gladsaxe-Lyngby-Gentofte Bagermesterforening. Et rigtigt mand/kone foretagende var forretningen ved Kildebakke Station.

I 1958 var et rugbrød et rugbrød og et franskbrød et franskbrød. Således er det jo ikke i dag, sagde fru Grete i 1983 til lokalavisen. "Fru Grete viser en liste, som alene under kategorien franskbrød omfatter op mod 40 forskellige typer, hvoraf de fleste fremstilles i bageriet hver dag. Nu sælger bagerne også sundhed ...? Ja, siger bagermesteren og takket være håndværksbagerens fleksibilitet og evne til at omstille sig næsten fra dag til dag har vi kunnet leve op til kundernes stigende ernæringsbevidsthed. Men sukker bruger I jo stadig lige meget af ...? Det erkender jeg, men ligesom folk nu vil have sunde og fiberholdige brød, så skal kager og wienerbrød være sødt som altid. Selv elsker jeg wienerbrød og jeg tør godt sige, at det gælder så godt som alle mine kolleger, så den der med at "man skal ikke give bagerbørn hvedebrød" passer ikke.

Mogens Borg Lauritzens egen far startede hver nat i sit bageri med at spise en bakke wienerbrød fra dagen i forvejen! Forældrene nåede at fejre 40 års jubilæum med deres forretning i Århus, hvor Mogens startede sin læretid, som han fuldførte hos den berømte konditor Langhoff i Silkeborg. Her traf han sin kone Grete og ægteparret bor nu privat i et dejligt hus på Fremtidsvej 9. Ved Kildebakken er den daglige kontakt med kunderne noget særligt, mange er kommet i forretningen i alle de 25 år. Som oldermand har Borg Lauritzen daglig kontortid inde i bagerlauget, men kundekontakten ville han nødig undvære. Folk har et specielt forhold til deres bager, siger han, og Grete Borg Lauritzen supplerer: Vi har rørende eksempler på kunder, der sender os kort fra udenlandsrejser eller f.eks. en lystfisker der jævnligt kommer med sild og torsk. Til gengæld prøver vi at opfylde alle individuelle ønsker. Det er såmænd lige før vi har centimetermålet fremme når folk bestiller kager!"

Den berømte Søborg-bager

Mogens Borg Lauritzen prydede hele forsiden på avisen "Milvaukee Journal" i den amerikanske millionby Milvaukee, Wisconsin USA den 22. januar 1986. Avisen havde sendt journalisten Barbara Pleva en tur over Atlanten for at se på "Danish" hvilket vil sige Wienerbrød.

Bagermester Mogens Borg Lauritzen er, som mangeårig indehaver af forretningen: Kildebakkens Bageri og Konditori, bogstaveligt talt blevet et meget kendt ansigt i den amerikanske millionby Milvaukee, Wisconsin USA. Avisen "Milvaukee Journal" udsender hver uge et stort tillæg om fødevarer, og forsiden på et af de seneste numre prydes af et kæmpe-farvebillede af Mogens Borg Lauritzen med nogle af sine wienerbrød og kringler. Tværs hen over hele siden står det ene ord "Danish" med undertitlen "En sød lektion fra selve kilden". Danish er i USA identisk med wienerbrød, højt værdsat af mange amerikanere, og da journalist Barbara Pleva fik til opgave at flyve til selve landet hvor dette lækkeri fremstilles, var det naturligt for hende at opsøge oldermanden for Københavns Bagerlaug. Det er også Bagermester Mogens Borg Lauritzen, der tilmed har et typisk dansk bageri med en alsidig produktion blandt andet af "Danish" som Barbara Pleva lærte at kalde wienerbrød. Det blev til en dags besøg i bageriet på Solnavej hvor Barbara og hen-

Solnavej har mange grønne plæner og smukke blomsterbede.

des fotograf fulgte tilberedningen af wienerbrød i mindste detaljer. Foruden forsiden fylder hendes artikel en side og et par spalter inde i bladet med billeder af mester og svende i arbejde."

The Bakers bad eye

Den amerikanske journalist havde navnlig kastet sin kærlighed på spandaueren. Hun bragte en udførlig opskrift på den og fortalte, at en af Borg Lauritzens svende, Finn Hansen, demonstrerede dette bagværks kælenavn ved at se lidende ud og lave en "monokel" med tommel- og pegefingeren - "Bagermesterens dårlige øje" (The Baker's bad Eye).

"Mogens Borg Lauritzen: Jeg havde regnet med en lille beskeden artikel, så jeg blev både forbløffet og glad da jeg fik avisen tilsendt og så mig selv og "Danish" prangende på forsiden. Vi bagere har netop været ude for kritik af vores brød, men vi skal være glade for kritikerne, for de får os til stadig at for-

bedre produkterne. Men midt i kritikken var det opløftende at få sådan et besøg og en så fremtrædende omtale af et stykke dansk brød i en amerikansk millionby."

Efter artiklens fremkomst blev Borg Lauritzen i øvrigt ringet op af Lawrence Ehler, vicepræsident for en fabrik der laver 46.000 croissanter daglig. Om han måtte komme et smut over og tale med Borg Lauritzen? Så tog Lawrence Ehler et par dages "udflugt" til København og snakkede brød med Gladsaxe-bageren. Mr. Lawrence Ehler fortalte Borg Lauritzen, at en artikel af den størrelse og med den opsætning i annonce-penge ville svare til 40.000 dollars – altså i kroner op imod en halv million.

En bager æra løber ud

De dengang så børnerige familier var i 1994 blevet mindre. Voksne børn var nu flyttet hjemmefra. Indkøbsmønsteret havde også ændret sig betydeligt. Efterhånden blev det derfor mere og mere vanskeligt for Mogens Borg Lauritzen at drive sin bagerforretning på den måde han ville, og altid havde ønsket det. I 1994 besluttede bagermesteren derfor, at det måtte være tid til at bryde op efter de mange år i Kildevænget. Familien skulle sammen nyde sit velfortjente otium. Bageriet blev solgt, og man flyttede herefter hjem til Århus. Igen må det siges, at Mogens Borg Lauritzen havde set rigtigt, for flere forskellige bagere forsøgte sig siden på adressen - men uden held. Selv som et "Brød Udsalg" med brød fra andre bagerier, kunne der ikke længere sælges brød med overskud i Kildevænget!

Fra fisk og hash til ortopædi

På et tidspunkt blev forretningen lejet ud til en "Fiske-klub", som skulle vise sig, at være et sted hvor man nu ikke havde den store interesse for fisk. I stedet blev der handlet med hash og andre former for stoffer i den helt store stil. Med meget store besværligheder og kun med hjælp fra politiet, som meget ofte besøgte stedet, lykkedes det dog endeligt, at få lejeforholdet ophævet.

Forretningen er i dag indrettet af en ortopædisk håndskomager, som driver virksomhed her.

Kildevænget i dag

Kildevænget udgør ca. halvdelen af en samlet boligbebyggelse, der ligger som en grøn kile mellem Kildebakkegårds Alle og S-banen. Trafikmæssigt bliver Kildevænget betjent fra Solnavej, der går igennem den samlede bebyggelse og fungerer som fordelings- og parkeringsvej. Mellem husene er der store, velfungerende, grønne arealer, der i stor stil bliver udnyttet af beboerne og fungerer som et naturligt mødested for beboerne. Her er der rige muligheder for leg og rekreation. Ved stationen danner bebyggelsen et lille torv, hvor der ligger en købmand og et par andre mindre forretninger. Boligerne er forsynet med relativt nye vaskerier i kælderen.

Kildevængets ejendomskontor er placeret centralt i bebyggelsen. Kildevænget fremstår som en åben parkbebyggelse med et varieret landskabeligt forløb med store sammenhængende græsarealer afgrænset eller opdelt af buskbeplantning og store træer. På fællesarealerne kan man finde alt fra hyggekroge til legepladser og fodboldbaner. Der er også mulighed for at slå telt op til de lidt større arrangementer, og disse faciliteter bliver brugt flittigt af bebyggelsens beboere, unge som gamle. Der er netop lavet en del fornyelser af beplantningen og af legepladserne. Så Kildevænget består i bedste velgående trods de halvtreds år på bagen.

Gladsaxevej 305-309, som har været firmaets hovedsæde siden 1961

Firmaet A/S Niro Atomizer

Af: Jørgen Wulff

Starten

Firmaet A/S Niro Atomizer blev stiftet i november 1933 og kan således fejre 75 års jubilæum i 2008. I knap 50 år har firmaet haft domicil i Gladsaxe Kommune på Gladsaxevej 305.

Maleri af Johan Ernst Nyrop. (1892-1959). Civilingeniør. Stifter af A/S Niro Atomizer

Firmaet blev dannet på basis af Civilingeniør Johan Ernst Nyrop's idéer og patenter vedrørende Spraytørring. Ingeniør Nyrop var en idérig, foretagsom og opfindsom mand. Sammen med vennen Einar Dessau, den senere direktør for Tuborg, beskæftigede han sig bl.a. med radiofoni og Nyrop udtog sit første patent i 1911 vedrørende telefontelegrafen. Også flyvning havde deres interesse, efter Ellehammer havde gjort de første spæde skridt til at løfte sig fra jorden.

I 1919 deltog Nyrop i stiftelsen af Det Danske Medicinal- og Kemikaliekompagni A/S, og i tyverne begyndte Nyrop at interessere sig for spraytørring af væsker efter studier i England og han stiftede A/S Niro i begyndelsen af 1924. Økonomi var imidlertid ikke Nyrops stærke side og firmaet gik nogle år senere konkurs.

Heldigvis havde han indflydelsesrige venner som kunne se mulighederne i hans idéer og patenter, og det resulterede i ovennævnte stiftelse af A/S Niro Atomizer i 1933.

NA NIRO ATOMIZER

Firmaets oprindelige logo, hvor 5-kanten omkring NA symboliserede spraytørringsanlæggets form.

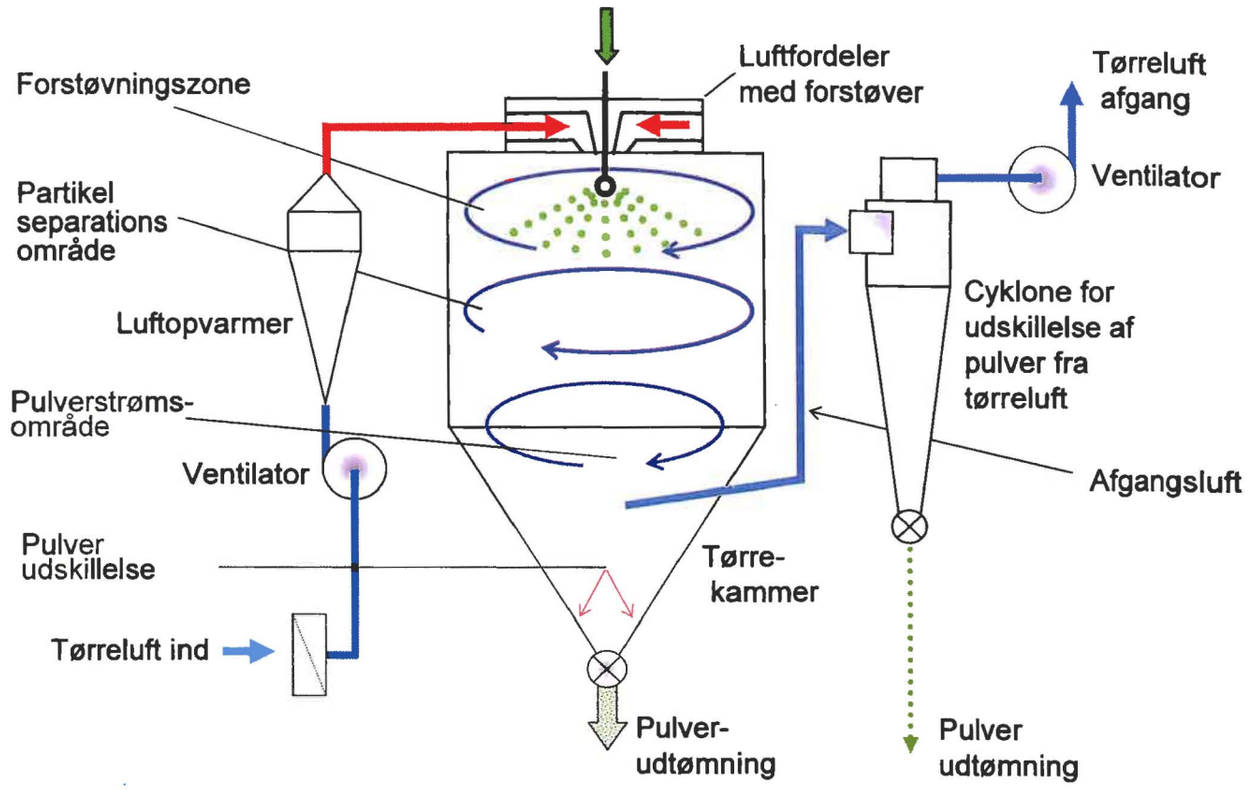

Principdiagram for spraytørring.

Spraytørring

Spraytørring går kort fortalt ud på at fordampe væske fra flydende produkter. Fremstilling af mælkepulver er et godt eksempel her på.

Den koncentrerede mælk forstøves (atomizeres) i et tørrekammer. Varm luft af ca. 200° Celcius blæses ind i kammeret hvorved vandet fordamper øjeblikkeligt og tørstoffet (pulveret) tømmes ud i bunden af tørrekammeret. Hele processen tager 30 sek., hvorved det varmefølsomme produkt mælk ikke lider skade.

„Hjertet" i anlægget er Atomizeren eller forstøveren, som er en maskine der roterer med 15000 omdrj./min og slynger væsken ud i en fin tåge i tørrekammeret.

Spraytørring anvendes i dag til et utal af produkter. Inden for fødevarer kan foruden mælk nævnes: kakao, æg og en række ingredienser indenfor fødevareindustrien. I den kemiske industri tørres bl.a. sæbe, plastik, garvestoffer og farmaceutiske produkter.

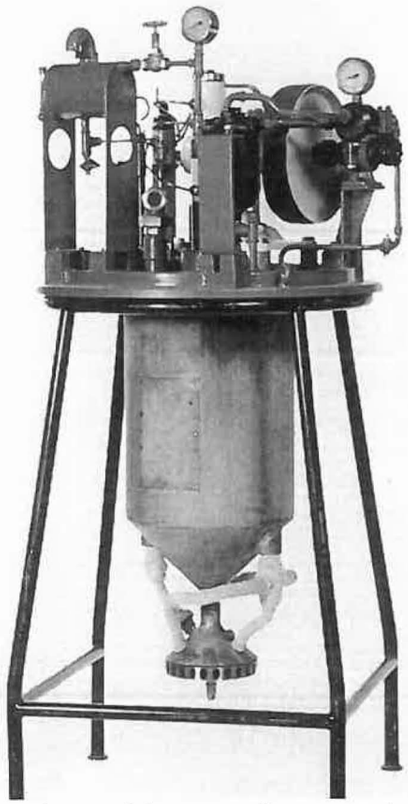

En tidlig udgave af forstøver til spraytørringsanlæg.

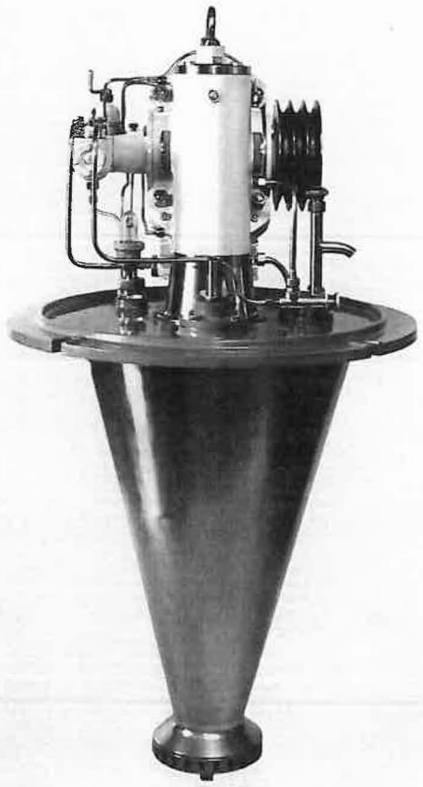

En nyere udgave af en forstøver

Firmaet fik i starten stor støtte fra industrigiganten A/S Titan på Tagensvej. Titan stillede både kontorlokaler og værksteder til rådighed for det nystiftede firma. Titan var det ideale firma til at producere forstøvere efter Ing. Nyrops anvisninger, da Titan havde erfaringer med at fabrikere centrifuger som også er hurtigt roterende maskiner.

Niro's grundlæggende princip var i mange år, at man konstruerede anlæggene, men overlod fabrikationen af delene til underleverandører. Pumper, ventilatorer og opvarmningsaggregater købte man hos specialfirmaer, medens de øvrige dele blev fremstillet på forskellige værksteder i landet efter Niro's tegninger.

Tørrekamrene blev i mange år (omkring 15) fremstillet af træ og indvendig beklædt med galvaniserede plader. De blev for en stor del fremstillet af Tømrerfirmaet Emil Rasmussen som havde til huse på Poppelgårdsvej i Gladsaxe. Senere gik man over til rustfrit stål.

Emdrupborg

Det nystiftede firma fik godt gang i salget af spraytørringsanlæg og i 1939 kunne firmaet leje sig ind

Emdrupborg , hvor firmaets første forsøgsanlæg blev opstillet. I dag har firmaet en lang række forskellige forsøgsanlæg.

i Emdrupborg på hjørnet af Tuborgvej og Emdrupvej. Her blev der plads til et forsøgsanlæg, så man kunne demonstrere teknikken for eventuelle kunder, ligesom man kunne foretage tørringer for kunder mod betaling.

Desværre varede de gode tider kun kort. Krigen brød ud og i 1942 stillede tyskerne krav om en grund til at bygge en skole for tyske officerers børn. Emdrupborg ejedes af Københavns Kommune og kommunen så ingen anden udvej end at opsige Niro's lejemål i utide. Det lykkedes at finde en gammel villa på Aurehøjvej, en stille villavej i Hellerup, hvor man så flyttede ind. Her blev også plads til et mindre forsøgsanlæg.

Verdenskrigen - Aurehøjvej

Krigsårene var selvsagt magre for et firma som Niro, hvor størstedelen af leverancerne gik til eksport. Der blev dog leveret 2 anlæg til et firma i Dresden. Anlæggene blev med nød og næppe monterede af danske montører, men anlæggene kom aldrig i drift på grund af krigen.

Maleri af Hjalmar Bang (1896-1984). Direktør for A/S Niro Atomizer 1947-1971.

Maleri afErik Birger Christensen (1898-1982). Bankier. Aktionær og bestyrelsesmedlem 1954-1972.

Det lykkedes at holde firmaet oven vande til besættelsen var slut, ikke mindst takket være civilingeniør K. J. Jensen som var forretningsfører under de magre krigsår. Ingeniør Jensen forlod Niro i 1947 for at starte sit eget spraytørringsfirma Anhydro som også har til huse i Gladsaxe Kommune.

Ekspansionen starter

Efter krigen kom en ny dynamisk direktør til som også skaffede frisk kapital til firmaet og firmaet kom op i omdrejninger igen. Det var Hjalmar Bang som havde tilbragt krigsårene i USA hvor han bl.a. i en årrække arbejdede for Ø.K. på de vestindiske øer.

Hans Fætter, bankier Erik Birger Christensen som var medlem af Niro's bestyrelse, sørgede for kapitalen. Konjunkturerne var naturligvis med til at få hjulene til at snurre. Behovet for at få produktionen i gang efter krigen var stor og Niro forstod at udnytte chancen.

Den oprindelige stab på knap 20 personer var hurtig utilstrækkelig og nye medarbejdere blev ansat i stort tal. Det medførte naturligvis pladskrav, og det blev nødvendigt at købe genbovillaen til tegnestuer. Desuden måtte man leje sig ind i en villa på Strandvejen. Grundlaget for firmaets status i dag blev faktisk lagt i disse år.

Til trods for at man kun havde nogle få „gamle" ingeniører med viden om spraytørringsanlæg til rådighed og fik nye ingeniører ind direkte fra Teknikum, lykkedes det at bygge en række anlæg i Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og England som

Stort moderne spraytørringsanlæg til mælkeprodukter.

var så velfungerende, at kunderne snart købte 2-3 ja 4 anlæg mere. Et bedre bevis for succes kan man vel næppe ønske sig.

Anlæggene blev leveret sektionsvis, navnlig tørrekamrene som kunne være op til 10-15m høje, måtte naturligvis leveres i flere sektioner, som så blev samlet på stedet hos kunden. For at sikre at anlæggene blev korrekt monterede, var der i kontrakten indbefattet en montageleder, samt i Europa 3-4 erfarne montører. Oversøisk var det for bekosteligt at udsende danske montører, og så måtte montagelederen klare sig med lokal arbejdskraft, hvilket undertiden kunne volde kvaler. Desuden inkludere kontrakten en ingeniør til opstart af anlægget og instruktion af kundens personale, så man sikrede sig at anlægget kom til at fungerede korrekt. Imidlertid var kombinationen med et forsøgsanlæg som støjede og lugtede i et stille villakvarter ikke idel, og det medførte da også klager fra de omboende.

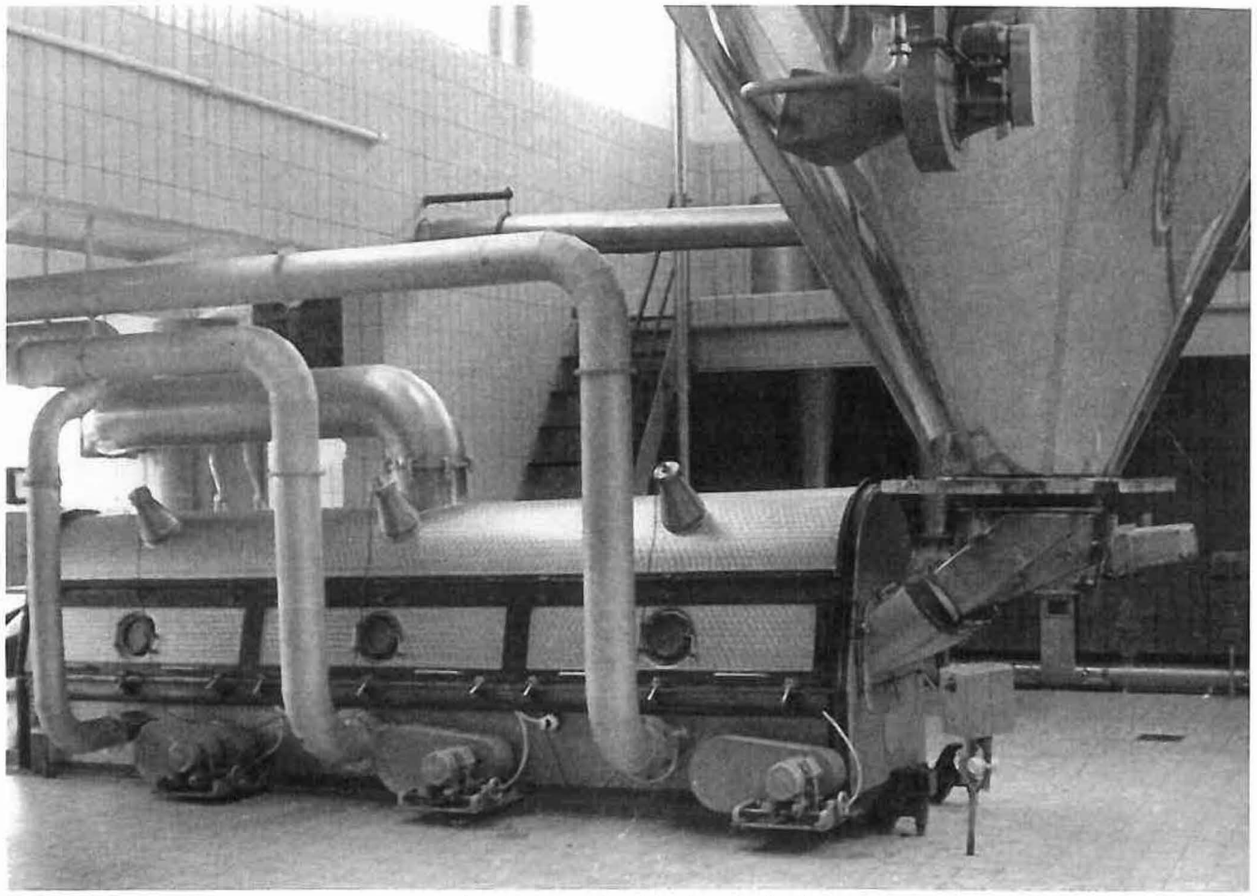

Tørrekammerkonus i et spraytørringsanlæg samt „Fluid bed" til efterbehandling af det tørrede produkt.

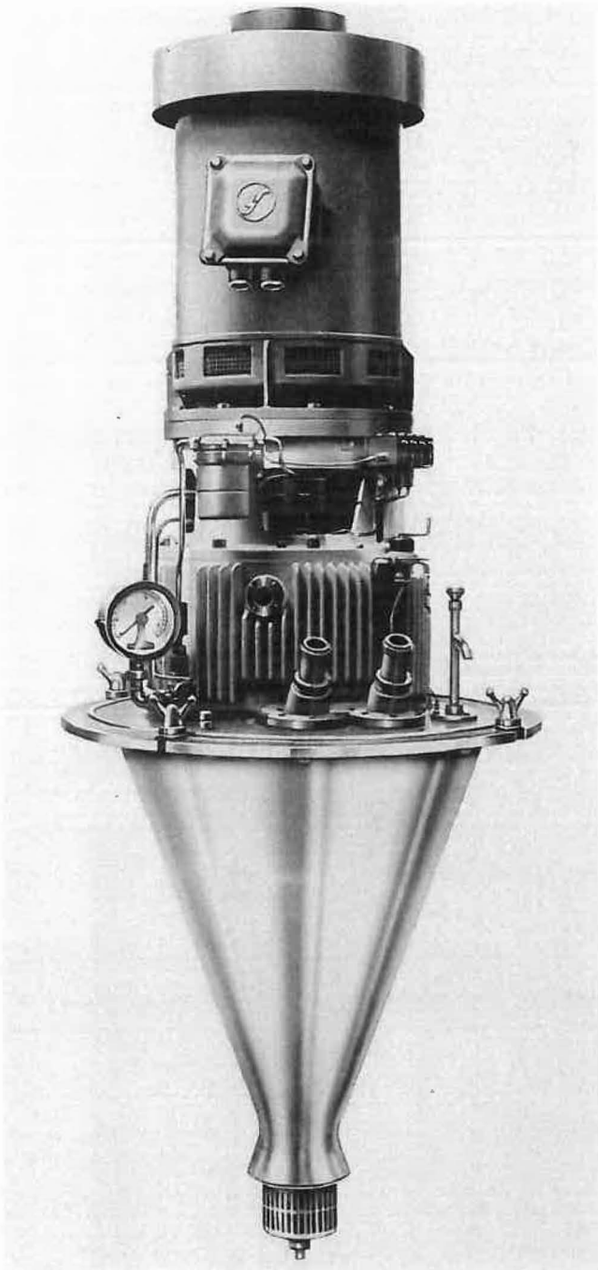

Moderne forstøver til store mængder hårde og stærkt slidende produkter.

Gladsaxevej 305-309

I 1958 blev det derfor nødvendigt at finde en industrigrund til virksomhedens forsøgsanlæg og laboratorier og valget faldt på Gladsaxevej 305. Her opførtes bygninger til at huse forsøgsanlæg og laboratorier, så beboerne i Hellerup kunne nyde livet uforstyrret i deres haver. Det skal her indskydes, at selvom firmaet nu har til huse i et industriområde, anvendes al moderne teknik m.h.t. luftrensning og støjdæmpning for at minimere gener for de omboende i kvarteret. Firmaet var nu spredt over 4 adresser, hvilket selvsagt ikke var særlig rationelt og i 1961 byggede man så en kontorbygning i tilslutning til den eksisterende laboratoriebygning og i slutningen af samme år flyttede hele firmaet til Gladsaxe, så alt var under samme tag. Udviklingen fortsatte imidlertid og snart blev pladsen også her for trang. En ny og større kontorbygning blev opført ved siden af den oprindelige, ligesom laboratorier og forsøgsanlæg blev udvidet væsentligt.

Snart var grunden helt udnyttet og da der stadig savnedes plads, erhvervedes den tidligere skocreme fabrik som var nabo til Niro. En værkstedsbygning bag Niro blev også købt og da det heller ikke slog til, måtte man igen til at sprede virksomheden. Lokaler på Sydmarken blev købt og indrettet til kontorer, værksteder og lager. De er i dag afløst af lokaler i det tidligere storvaskeri, så virksomheden igen er samlet.

Udvikling af andre typer tørringsanlæg

I tilslutning til spraytørringsprocessen har Niro udviklet andre tørringsaggregater som f. eks. fluid beds. Niro har også beskæftiget sig med røggas rensning fra kraftværker og forbrændingsanstalter.

Røggasserne ledes som varmemedie ind i tørrekamrene, hvor en kalkopløsning tørres hvorved gassen afsvovles før den ledes ud i det fri. Rest-

Maleri af Kaj Seth Oppenhejm (1893-1984). Landsretsfører. Bestyrelsesformand for A/S Niro Atomizer 1933-1971.

produktet deponeres eller finder anvendelse i landbruget eller til byggemateriale. Det har medført konstruktion af meget store anlæg og dertil hørende store forstøvere, som kan håndtere mere end 150 tons pr. time. Firmaet har siden starten i 1933 været et af de førende indenfor spraytørringanlæg i verden. I dag beskæftiges ca. 450 i Gladsaxe, men væksten med export har naturligvis krævet et stort udenlandsnet.

International organisation

Oprindelig brugte man en del af Titan's agent net, men det er for længst erstattet af egne datterselskaber og agenter jorden over. Salg af anlæg har også medført samarbejde med andre udenlandske firmaer.

Således er det formålstjenligt at vacuuminddampe mange væsker, herunder mælk, forud for tørreprocessen. Særlig firmaet Wiegand i Tyskland, Laguilharre i Frankrig og Van der Ploeg i Holland blev samarbejdspartnere og er i dag opkøbt og indgået i Nirokoncernen, så man i dag beskæftiger ca. 4000 mennesker „world wide".

En sådan vækst har da også krævet kapital. På et tidspunkt havde De Danske Sukkerfabrikker 25% af aktiekapitalen. Det førte til at Sukkerfabrikkerne erhvervede aktiemajoriteten, og Niro blev et datterselskab af Sukkerfabrikkerne. Ved fusionen af Sukkerfabrikkene, Spritfabrikkerne og Danisco, blev Niro et datterselskab af dette konglomerat.

Imidlertid passede Niro ikke ind i Danisco's profil, hvorfor Danisco solgte Niro til det tyske industriforetagende GEA i Bochum, og firmanavnet er i dag GEA/Niro, men virksomheden drives stadig fra Gladsaxe.

Ledelse

Bestyrelsesformand er nu Vorstandsmitglied R. Schildmann fra GEA. I denne forbindelse bør det nævnes, at den advokat som ledede den stiftende generalforsamling i 1933, Landsretssagfører K.S. Oppenhejm blev valgt som firmaets første bestyrelsesformand, en post han besad i 38 år, altså i mere end halvdelen af firmaets eksistens.

Siden har firmaet haft 14 forskellige formænd, i dag altså ovennævnte R. Schildmann som har været formand siden 2003. Firmaet har i tidens løb haft i alt 7 direktører. Senest i 1999 tiltrådte Direktør Niels Graugaard. Firmaets navn er således i dag GEA/Niro, men er altså bevaret på dansk grund.

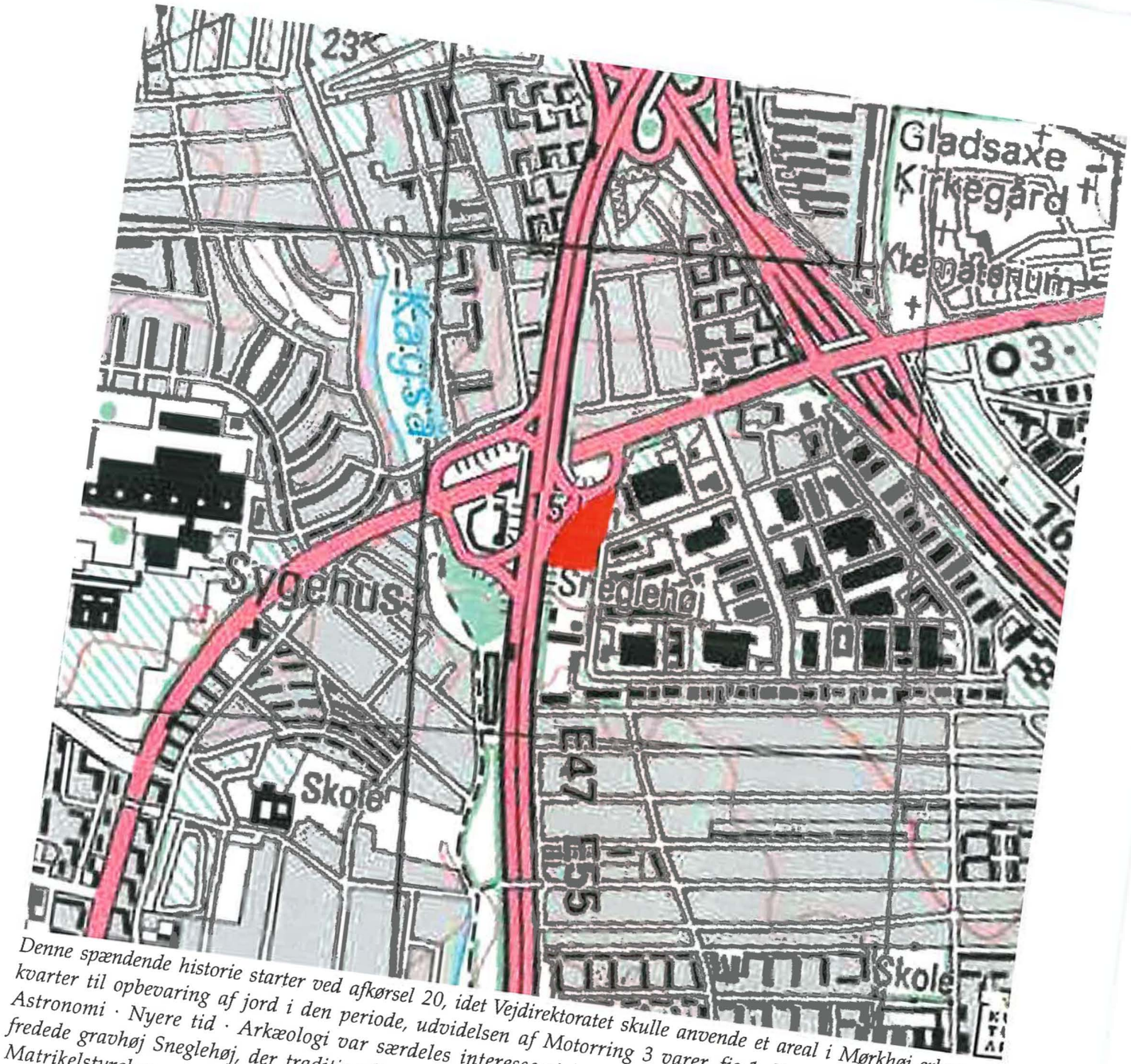

Denne spændende historie starter ved afkørsel 20, idet Vejdirektoratet skulle anvende et areal i Mørkhøj erhvervskvarter til opbevaring af jord i den periode, udvidelsen af Motorring 3 varer, fig.1. Kroppedal – Museum for Astronomi · Nyere tid · Arkæologi var særdeles interesseret i arealet, idet det ligger lige ved foden af den fredede gravhøj Sneglehøj, der traditionelt dateres til ældre bronzealder (1800-1100 f.Kr.). Copyrigth: Kort & Matrikelstyrelsen

Arkæologisk undersøgelse ved afkørsel 20, Gladsaxe

Af: Anne Birgitte Hansen

Motorring 3

Det omfattende anlægsarbejde ved Motorring 3 har stor betydning for de omkring 100.000 bilister, der dagligt bruger motorvejen. At udvidelsen også skulle få betydning for vores forståelse og kendskab for kulturhistorien, gør jo ikke udvidelsen af M3 mindre interessant. Denne spændende historie starter ved afkørsel 20, idet Vejdirektoratet skulle anvende et areal i Mørkhøj erhvervskvarter til opbevaring af jord i den periode, udvidelsen af Motorring 3 varer (se fig. 1). Kroppedal – Museum for Astronomi · Nyere tid · Arkæologi var særdeles interesseret i arealet, idet det ligger lige ved foden af den fredede gravhøj Sneglehøj, der traditionelt dateres til ældre bronzealder (1800-1100 f.Kr.). Se tidstavle fig. 2 side 47.

Landet med de tusindvis af gravhøje

Der er ca. 30.000 fredede fortidsminder i Danmark. Langt størstedelen er gravhøje og stendysser, som står synligt i det danske landskab. Sneglehøj, som er et af de kun fire fredede og synlige fortidsminder i Gladsaxe Kommune, er et flot eksemplar. Sneglehøj er ikke berørt af anlægsarbejdet, idet fortidsmindet er direkte beskyttet af naturbeskyttelsesloven. Der har været langt flere fortidsminder i kommunen, men den faste kulturarv, herunder mange af fortidsminderne i det tidligere Københavns Amt, har været udsat for pres fra den fortsatte byudvikling gennem årene – en udvikling som de har haft svært ved at overleve.

Langdysse, kogestensgruber og bebyggelse

Den arkæologiske undersøgelse, der blev foretaget sommeren 2005, viste tydeligt, at arealet kunne inddeles i tre områder (se fig. 3). Området nord for Sneglehøj er præget af forhistorisk bebyggelse, området umiddelbart vest for er præget af kogestensgruber, og i det sydligste område fremkom en hidtil ukendt langdysse.

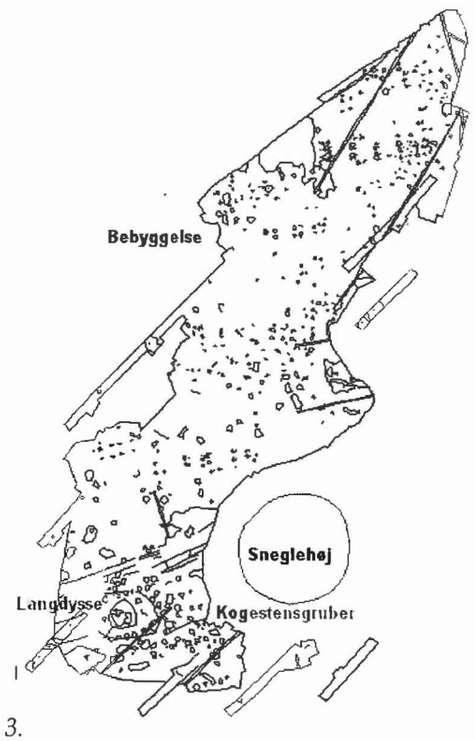

Fig. 3.
Udgravningsområdet kunne inddeles i tre områder.

Den ukendte langdysse

Meget tidligt i undersøgelsen blev der registreret flade sandstensfliser samt store sten, som indikerede, at der blot 27 m vest for Sneglehøj gemte sig en hidtil ukendt storstensgrav, hvilket var overraskende, idet den arkivalske kontrol af området ikke havde vist tegn på, at der skulle ligge en høj netop her (fig. 4). I Gladsaxe Kommune er der kun bevaret to storstensgrave, og nu var der pludselig en uventet mulighed for at lægge endnu en brik til Gladsaxe Kommunens tidligste kulturhistorie. Langdyssen var som nævnt ikke tidligere registreret, hvilket må betyde, at den er ødelagt før år 1873, som er det tidspunkt, hvor man begyndte at registrere alt, hvad der var bevaret af oldtidsmenneskets spor i det danske landskab ved de såkaldte herredsberejsninger. I 1700- og 1800-årene sprængte man mange storstensgrave i stykker for at anvende ste-

Fig. 4. Den nyfundne langdysse ved Sneglehøj. Sneglehøj ses i baggrunden. Foto: Kroppedal.

nene til blandt andet byggeri af gårde, slotte og veje. Mange høje led endvidere en krank skæbne, idet de lå i vejen for den landbrugsmæssige udnyttelse. At langdyssen er ødelagt før 1873, bekræftes af et vigtigt fund i et af stensporene fra de bortsprængte sten. En af "stenrøverne" mistede sin kridtpibe og efterlod hermed et væsentligt spor for eftertiden. Kridtpiben er fremstillet i Gouda i Holland og hovedets form samt værkstedsmærket med den veldokumenterede mælkepige viser, at netop denne type blev fremstillet fra 1725 til 1760 (fig. 5).

Fig. 5. Kridtpibehovedet med værkstedsmærket indsat nederst til højre. Foto: Erling Pultera

„Stenrøverne" ødelagde altså langdyssen omkring dette tidspunkt. At den piberygende stentyv mistede sin pibe, er helt naturligt, idet kridtpiber er meget skrøbelige og hverken tåler slag eller stød – det kan være særdeles vanskeligt at beskytte sin pibe, når man flytter rundt på tonstunge sten.

Selv om højen var meget ødelagt, var det alligevel muligt at vriste utrolig mange spændende oplysninger ud af jord- og stenlagene. Udgravningen af den mindst 17 m lange og 11 m brede langdysse viser, at der langs foden af dyssen har stået mindst 14 store randsten (fig. 6). De gravede profiler viser, at nogle af randstenene har været understøttet af mindre sten; sten der har været med til støtte randstenene, mens man opbyggede tørmurene - flade sandsten der blev lagt lag på lag (fig. 7). En over én meter bred pakning, der var med til at tætne gravkammeret. På bagsiden af en af tørmurene, der nogle steder bestod af ni skifter, fandt vi en slagsten, som bygmesteren – eller hans hjælper - anvendte som redskab til at tilpasse sandstensfliserne i tørmuren.

Fundet af værktøj fra stenalderen betød, at der pludselig blev åbnet en dør til fortiden – en dør der ellers havde været lukket i omkring 5.000 år. Ikke alle steder var de flotte sekvenser af tørmuren bevaret, nogle steder var destruktionen så kraftig, at tørmurene var væltet, og kun den nederste flade sten i tørmuren, sålstenen stod tilbage. Randstenenes bredde var fra 90 –100 cm og kunne læses ud af profilen, mens efterladte sten i området afslørede, at randstenskæden har haft en højde på ca. 1,5 m. Der var ikke bevaret nogen af bærestene til de to dyssekamre, men udgravningen viser, at langdyssen har haft mindst to stenkamre placeret næsten ved siden af hinanden (se fig. 6). Det er muligt, at dyssen først har rummet ét kammer og siden hen er tilføjet endnu ét og derved er blevet til en lang-

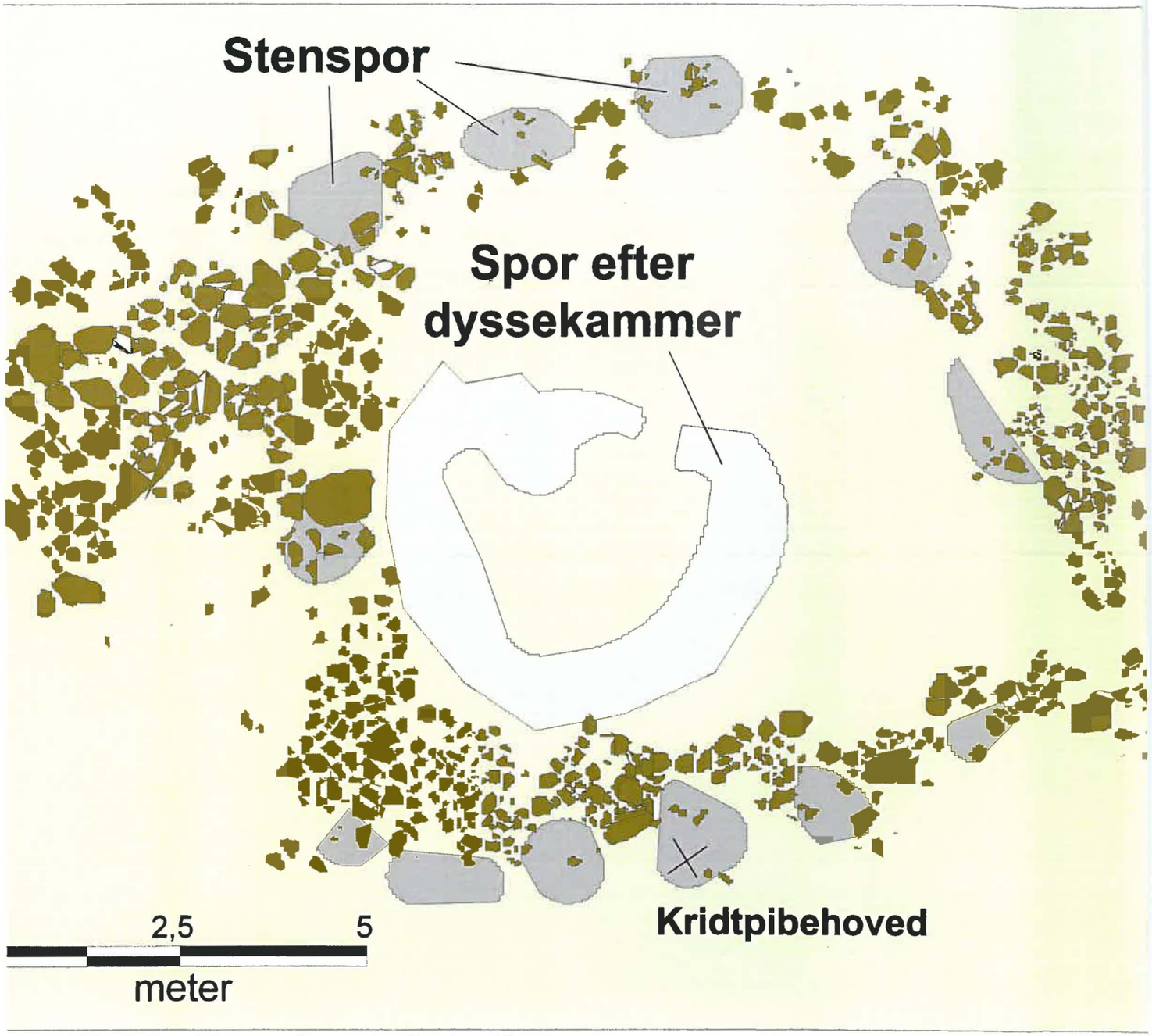

Fig. 6. Grundplan over dyssetomten. Tegning: Allan Larsen.

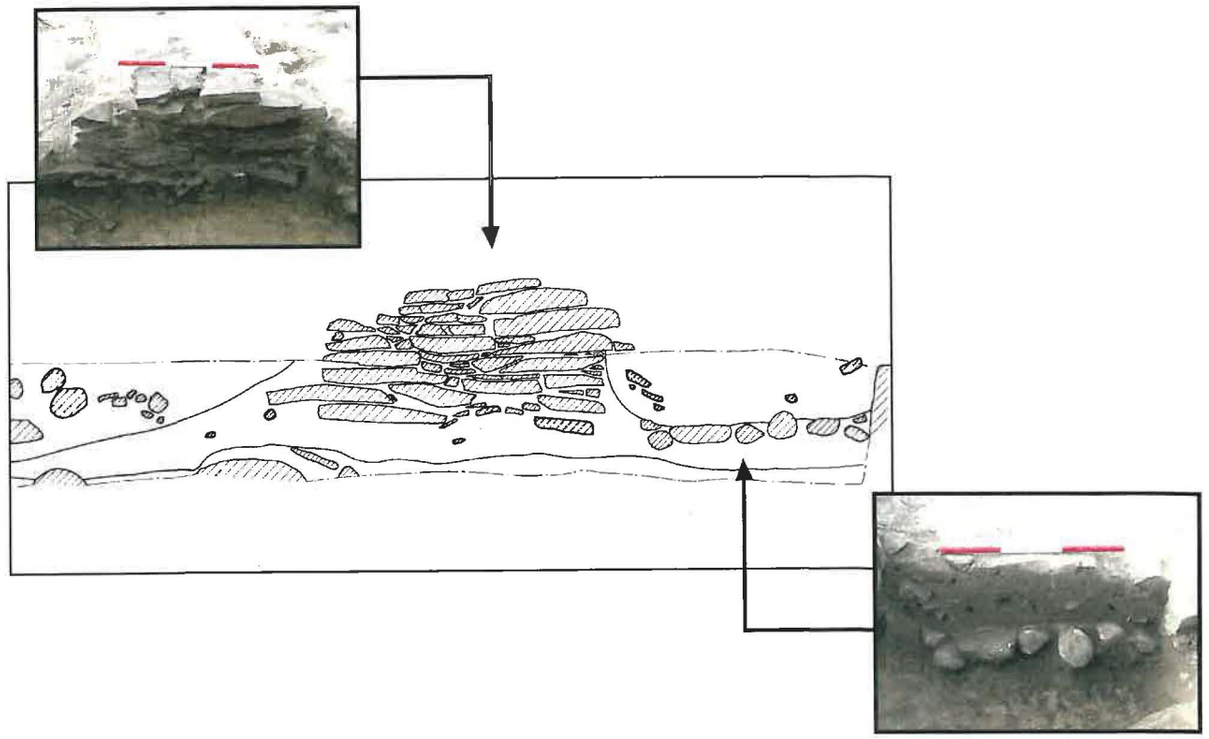

Fig. 7. Lodret gennemskæring af to stenspor og den mellemliggende tørmursopbygning. Indsat billede øverst: Tørmur. Indsat billede nederst: Stenspor. Foto: Kroppedal.

dysse (fig. 8). Det østlige kammer var ca. 3 x 2,8 m stort, mens det vestlige kammer formentlig var lidt mindre. Der var heller ikke bevaret nogen skeletter eller gravgaver – hele området var godt og grundigt ødelagt og plyndret.

Landskabet og dyrkning

På trods af ihærdig søgen efter gamle pløjespor blev der ikke registreret spor efter stenalderbondens plov, arden. Der var dog stadigvæk en mulighed for at få et indblik i den vegetation, der var på området, da højen blev bygget, idet en del af langdyssen var bygget ovenpå det gamle vegetationslag, hvor der var bevaret 13 cm af det gamle muldlag. En del af jorden fra det gamle vegetationslag blev sendt til analyse på Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser. Pollenanlyserne fra jordbunden under langhøjen blev udført af Charlie Chistensen fra Nationalmuseet Naturvidenskabelige undersøgelser[1]. Forventningerne var høje, idet der her var en enestående mulighed for at få et indblik i det tidlige agerlands historie i Gladsaxe Kommune, da dyrkningslaget jo var forseglet af den overliggende jordhøj, hvilket gav mulighed for bevarede pollenkorn. Desværre viste de naturvidenskabelige analyser, at de to prøver indeholdt yderst få pollen. Der blev set pollen af hassel, el, græs, halvgræs samt en bregnespore. I den ene prøve blev der endvidere observeret to pollen af lancetvejbred. Idet der var så få pollen tilstede i materialet, blev der ikke foreta-

Fig. 8. Rekonstruktion af langdyssen ved Sneglehøj. Tegning: Ulrik Dam.

get yderligere analyser. Den lille analyse er dog med til at give et lille forsigtigt indblik i naturlandskabet netop i den periode i stenalderen, hvor mennesket bliver bofast og begynder at opdyrke landskabet. Et landskab, hvor temperaturen var lidt højere end i dag, et landskab der formentlig var præget af skov med åbne arealer, hvor der om foråret var gode vilkår for bl.a. hasselen og for urter og græsser. Forekomsten af lancetvejbred viser endvidere, at der formentlig også har været uopdyrket græsningsland, idet netop lancetvejbred er ledeplanten for overdrev.

Et kik ind i Sneglehøjs indre

Undersøgelserne i 2005 afslørede, at der blot 27 m vest for Sneglehøj gemte sig en hidtil ukendt langdysse, der blev bygget for omkring 5000 år siden. Fundet af langdyssen åbnede helt nye perspektiver for dateringen af det kendte synlige fortidsminde Sneglehøj, der traditionelt dateres til ældre bronzealder, tiden omkring 1700 f.Kr. Erfaringerne fra det ganske land viser nemlig, at de store stengrave ofte ligger i små grupper, og fundet af langdyssen kunne tyde på, at der inde i Sneglehøj gemmer sig en hid-

Fig. 9. Georadar på Sneglehøj. Falkenberg A/S Miljørådgivning. Foto: Kroppedal.

til ukendt jættestue – hvilket kunne betyde, at dateringen af Sneglehøj måske kunne rykkes helt tilbage til stenalder ca. 3300-3000 f.Kr. I vinteren 2005 kunne folk se aktivitet på gravhøjen Sneglehøj, her blev der skubber en mindre vogn hen over gravhøjen (fig. 9). Kroppedal Museum, Gladsaxe Kommune, Nationalmuseet og Falkenberg A/S Miljørådgivning indgik et samarbejde, der skulle være med til at afsløre, hvad gravhøjen gemte – uden at gravhøjen led skade. Første scanning af Sneglehøj blev udført i november 2005, og anden scanning af højens indre blev udført marts 2006. Undersøgelsen registrerede dog ikke tegn på tilstedeværelsen af en jættestue. Ca. 1,97 m under højens top dukkede et par store sten op, der måske repræsenterer en stenomkranset gravdyssetomt. I ca. 2,05 m blev der afsløret en ydre stenkreds og måske endvidere spor af en indre randstenskæde[2]. Georadaropmålingen af Sneglehøj var spændende, idet man kan forvente at ikke-destruktive undersøgelser vil være en af den kommende tids måder at foretage undersøgelser på – arkæologer vil også kunne anvende

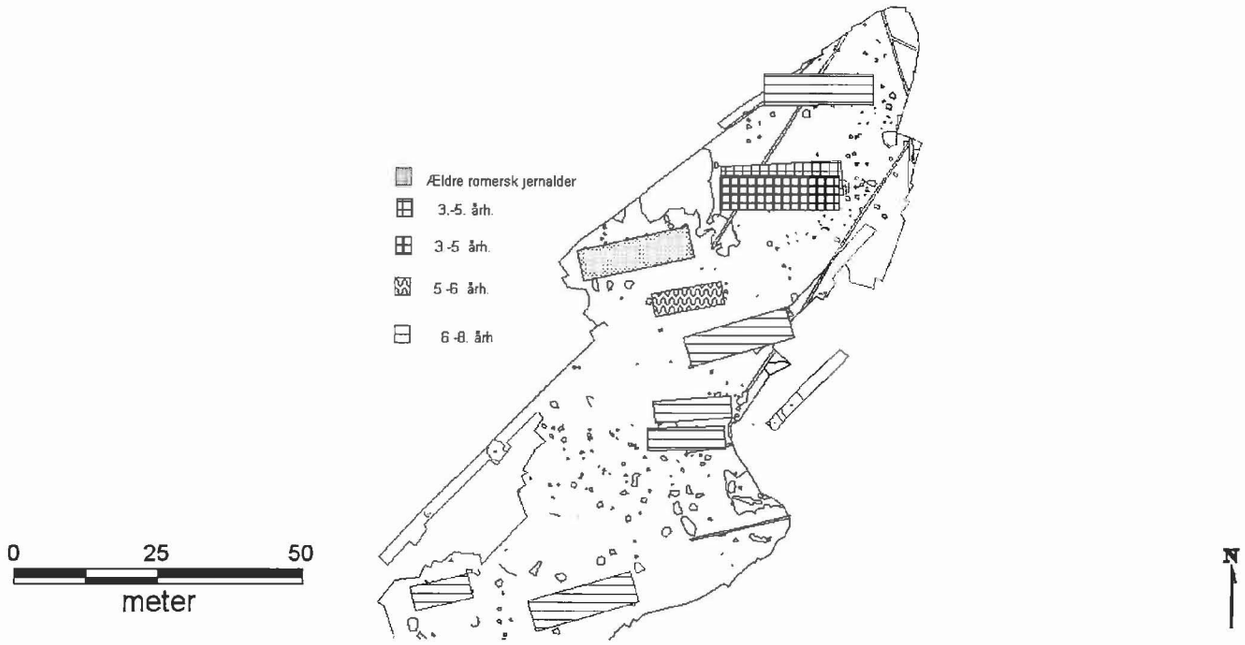

Fig. 10. En del af den forhistoriske bebyggelse ved Sneglehøj. Tegning: Jan Poulsen og Anne B. Hansen.

metoden, så den egentlige udgravning kan blive så optimal som muligt. Under hele forløbet var Gladsaxe Kommunes driftsafdeling en god samarbejdspartner, idet den bl.a. inden scanningen ryddede højen for diverse uønskede opvækster.

Kogestensgruber – kult og fest

I området mellem bebyggelsen og langdyssen fremkom et område med ca. 50 kogestensgruber. Kogestensgruber er jordovne, hvor kødet steger i en tildækket grube fyldt med glohede sten – en metode der giver en særdeles saftig og lækker steg. De store områder med kogestensgruber kendes over det ganske land og dateres typisk til yngre bronzealder eller ældre jernalder. De store områder med kogestensgruber findes ofte i forbindelse med gravhøje - ganske som det er tilfældet med vores gruber. Hvorfor der findes så mange kogestensgruber koncentreret det samme sted er vanskeligt at svare på. På trods af intensiv og omhyggelig udgravning, og soldning af flere af gruberne, fremkom der ingen svar, der kunne hjælpe os på vej. Indtil videre må vi derfor lægge os op ad den traditionelle tolkning, der lyder nok så festlig. Tolkningen er nemlig, at man i oldtiden afholdt store forsamlinger, hvor folk kom langvejs fra for at afholde rituelle fester. De rituelle fester blev så passende afholdt ved de imponerende gravhøje, der netop viste fordums høvdingers magt og rigdomme.

Jernudvinding

Der var også spor af jernalderbondens daglige arbejde. I en af affaldsgruberne fremkom et fragment fra en jernudvindingsslagge[3]. Et produkt af jernudvinding, hvortil der er anvendt malm fra det østlige Danmark – et fint og fornemt spor efter lokal jernudvinding.

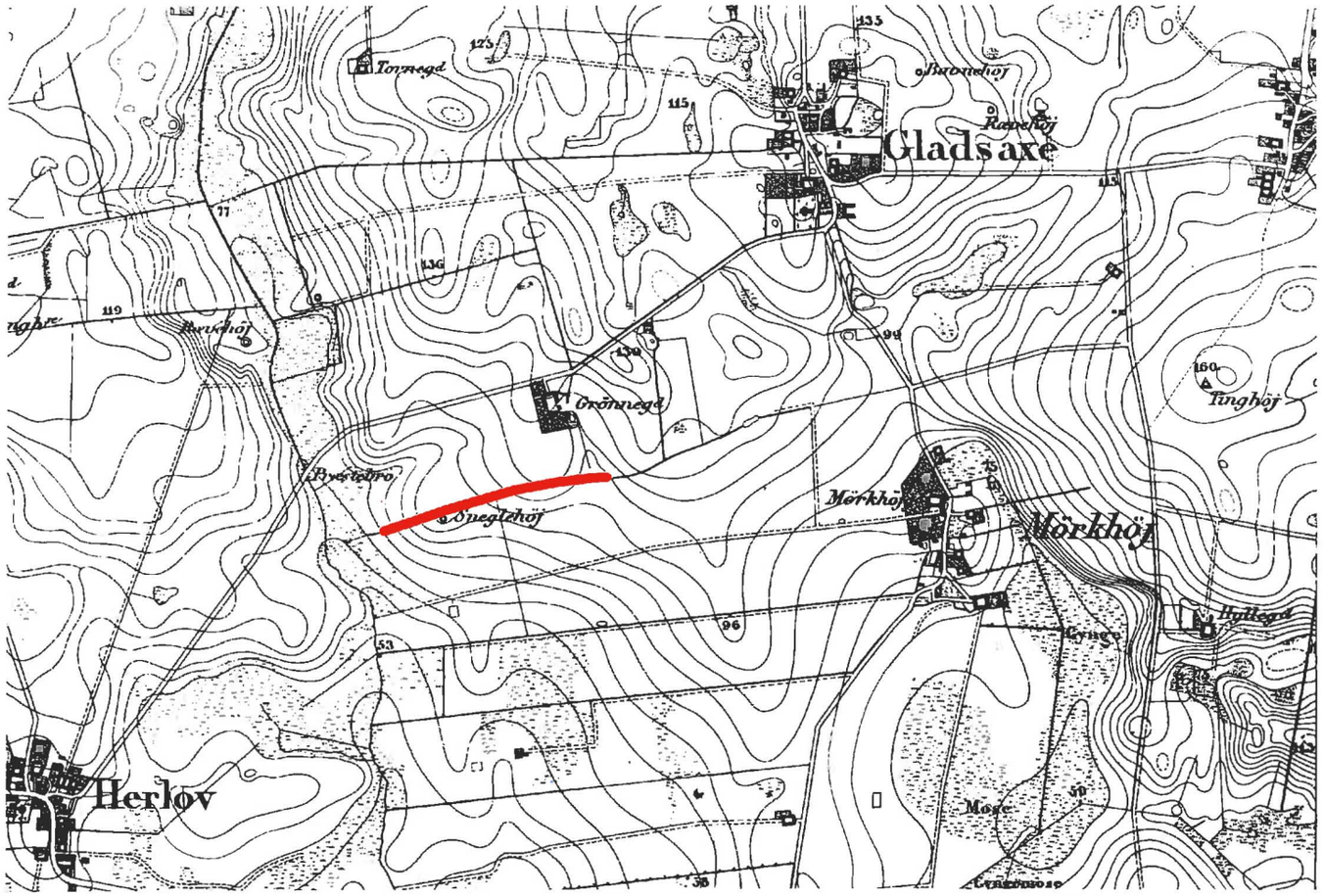

Fig. 11. Kort fra 1856, der viser ejerlavene i bl.a. Mørkhøj. Københavns Omegn i VI blade. Udgivet af generalstaben i 1856. Vestre Blad III.

Oldtidsbebyggelse øst for Sneglehøj

Som nævnt ovenfor fremkom der forhistorisk bebyggelse i den nordlige del af det undersøgte område. Under mulden gemte der sig mange stolpehuller, der repræsenterede mindst 15 huse (fig. 10). De fleste af husene er kun bevaret ved de indvendige, tagbærende stolper, kun enkelte steder, er der bevaret spor efter indgangspartierne. Flere steder er der bevaret hegn, der blandt andet er med til at afgrænse den enkelte gård.

Gård eller landsby?

Det er vanskeligt at erkende, om husene repræsenterer en landsby eller enkeltliggende gårde. Typisk skal der være mindst tre økonomiske enheder (gårde), før man har en landsby[4]. Det aktuelle område er på alle sider begrænset af enten vejanlæg, bygninger og en gravhøj, hvilket betyder, at det ikke var muligt at afgrænse bebyggelsen. Bebyggelsen kan sagtens være langt mere omfattende end det indblik, vi nu har fået. Det er et åbent spørgsmål

hvor mange gårde, der har ligget netop her. Det ældste hus dateres helt tilbage til ældre jernalder og ses vest i det udgravede område (se fig. 10). I slutningen af romersk jernalder og begyndelsen af germansk jernalder (se tidstavle fig. 2) ses der flere huse. Kun i et af hovedhusenes stolpehuller fremkom keramik, der kan dateres til germansk jernalder. I de øvrige stolpehuller fremkom der ikke daterbart keramik eller andre genstande, så derfor er vi nødt til at datere husene ud fra det, som vi arkæologer kalder "en typologisk datering" – hvilket blot betyder at husene, dengang som i dag, kan betegnes som typehuse. Hver periode har i store træk sit eget typehus. Dateringen af typehuse er dog endnu ret bred, idet perioden ofte dækker en periode på flere hundrede år. Bebyggelsen ved Sneglehøj repræsenteres i ældre jernalder kun af et hovedhus. I yngre jernalder ses der mindst en gård, bestående af et hovedhus og en økonomibygning. I den senere del af perioden vokser bebyggelsen, og der ses flere gårde, der muligvis har eksisteret samtidig. I yngre jernalder er der altså samlet en bebyggelse her ved foden af to gravmonumenter fra yngre stenalder. Den enkelte gård har haft en central bygning, hovedhuset, der har været ca. 30 m langt, bredden på huset har været omkring 5-6 m. Til det enkelte gårdsanlæg har der hørt mindre huse, økonomibygninger, som har været anvendt som værksteder, forrådshuse eller lader. De, der boede i husene, har dyrket markerne, der har været tilsået med rug og byg samtidig med, at der har græsset kvæg på de tilstødende marker, men bønderne har også haft svin, får, ged og formentlig også fjerkræ.

Hvem var de?

Bebyggelsen er placeret ganske tæt på to gravhøje, som var tydelige og markante i terrænet, da man bosatte sig her. Da de arkæologiske undersøgelser blev påbegyndt, var der i vore øjne ikke tvivl om at de, der byggede deres gårde så tæt på markante og væsentlige gravhøje, måtte repræsentere en høj socialklasse, folk der havde en speciel status i området. Den teori blev nøje testet undervejes, idet alle anlæg blev udgravet, metaldetektorer anvendt, jord blev soldet – men lige meget hjalp det. Der er ingen andre indikationer end beliggenheden ved de to gravanlæg, der tyder på at beboerne i området havde en høj social status.

Nyere tids spor i undergrunden

Der var mange spændende spor i undergrunden – nu er de ældste spor gennemgået, men også nyere tid har afsat spor i undergrunden. På en del af området vest for Sneglehøj blev registreret en grøft, som viste sig at være rester af et ejerlavsskel (se fig. 11). Grøften ses markeret på et kort fra ca. 1850, hvor ejerlavsskellene for bl.a. Mørkhøj er markeret. Ejerlavsskellet blev etableret i forbindelse med udskiftningen, som i Mørkhøj blev gennemført i 1772.

Områdets fremtid

I skrivende stund er der stadigvæk materialeplads på området, men når anlægsarbejdet ved Motorring 3 afsluttes, tildækkes arealet med muld igen, og græsset vokser op på ny. Nu er der dog ingen skjulte fortidsminder på dette sted – alt er registreret og undersøgt. Den arkæologiske udgravning var en fabelagtig undersøgelse, som har været med til at give yderligere viden om både fortidens og nutidens mennesker i Gladsaxe Kommune.

Noter

[1] NNU J.nr. A 8588

[2] Rapport fra Poul Falkenberg sag. Nr. 05215

[3] Rapport af Arne Jouttijärvi, Heimdal-archaeometry

[4] Ethelberg, P. et alii 2003: Det Sønderjyske Landbrugs historie. Jernalder, Vikingetid & Middelalder. Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland nr. 82, 2003.

TIDSTAVLE

Periode	Underperiode	Kalenderår f./e. Kr.
		— 1536
Middelalder	Senmiddelalder	— 1400
	Højmidelalder	— 1200
	Tidlig middelalder	— 1050
	Vikingetid	— 775
Jernalder	Germansk jernalder	— 375
	Romersk jernalder	— Kr.fødsel
	Førromersk jernalder	— 500
Bronzealder	Yngre bronzealder	— 1100
	Ældre bronzealder	— 1700
	Sen-neolitisk tid	— 2400
Bondestenalder	Enkeltgravstid	— 2800
	Mellem-neolitisk tid	— 3200
	Tidlig-neolitisk tid	— 3900
Jæger- samlerstenalder	Ertebøllekultur	— 5400
	Kongemosekultur	— 6800

Fig. 2. Tidstavle, der viser oltidens perioder.

Portræt af Peter Christian Schiønning, 1732-1813, malet af Johan Hörner, 1762. Frederiksborgmuseet.

Englandskrigene august, september og oktober 1807

Af: Keld Jørgen Jacobsen

Efter Danmark havde mistet sin flåde i 1801, erklærede vi danske os neutrale. Dermed kunne vi fortsat tilgodese vore indbringende handelsmuligheder, uden at udsætte os for en ødelæggende vrede fra de krigsførende parter. England havde i 1803 erklæret Frankrig krig, men da Napoleons hær på dette tidspunkt stod i det østlige Europa, frygtede han, at englænderne ville landsætte tropper på fastlandet i Frankrig, Tyskland eller Holland, og derved falde ham i ryggen.

I 1807 indgik Frankrig en stormagtsalliance med Rusland, og fordrede dansk opbakning om fastlandsspærring over for England. En alliance med Frankrig/Rusland ville umuliggøre dansk neutralitet.

Alliancen Frankrig/Rusland krævede nu, at Danmark skulle forlade sin neutralitet, og erklære England krig. London krævede samtidig, at den danske flåde blev "sat til disposition" for den britiske flådes interesser, da England havde vigtige handelsforbindelser med de baltiske lande og ikke kunne risikere at blive afskåret fra transportvejen gennem de danske farvande. Danmark ville dog ikke imødekomme kravene fra nogen af de stridende parter, da vi fastholdt vores neutralitet og kun ønskede fred. Hverken Frankrig eller England ville acceptere dette, og krævede, at vi valgte side.

Medens vore folk var i Holstein, forsøgte England med list at tvinge os til at indgå deres fordringer, som tilforn var lykkedes for dem. De mente, at de dermed kunne være vis på, vi ikke ville gøre dem hindringer i Sundet eller lukke vore havne for dem.

Krigen kom, da en stor del af den engelske flåde under admiral Gambiere, havde lagt sig massivt i Sundet fra Helsingør/Helsingborg og ned mod Køge.

Den engelske armada lå den 15. august 1807 så nær kysten, som den kunne komme mellem Vedbæk og Skodsborg, uden nogen moders sjæl i København var på det rene dermed. Ligeledes sagde man, at et engelsk skib havde lagt sig lige for Toldboden, for at se alt vi foretog os.

Søndag den 16. august var der gjort landgang om natten i måneskin klokken 4-5, og de engelske tropper, som man endnu ikke anså for fjender, var set flere steder både inde i landet og langs Sundet. Ved 5-6-tiden samme morgenen, stod der forposter ved Smidstrup. Hovedstyrken befandt sig fortsat i Vedbæk, men detachementer var sendt til henholdsvis Hørsholm, Søllerød, Nærum og skovranden af Dyrehaven. Hen på eftermiddagen marcherede størstedelen af de landsatte tropper i 3 kolonner fremefter mod syd. Én over Nærum til Lyngby, én over Eremitagen og Fortunen til Jægersborg og én ad Strandvejen.

Endnu var der ikke løsnet et eneste skud, og man bivuakerede uden der blev lagt den ringeste hindring i vejen.

Medens Admiral Gambier blev ombord på sit admiralsskib, blev det engelske hovedkvarter i land lagt på lystgården "Hellerup", (Hellerupgård - det senere Gl. Hellerup Gymnasium), hvor generalstaben, under generalløjtnant Catheart, slog sig ned tilligemed adskillige berømte mænd, blandt andre Sir Arthur Wellesley, den senere hertugen af Wellington. Døgnet rundt holdt ordonnanser i gården. Fra nord, syd og vest kom eller afgik, med korte mellemrum, ryttere med mundtlige eller skriftlige ordrer eller meldinger. Alle afdelinger havde Feltvagter og piketter til siderne og bagud for at forhindre overrumpling, særlig fra landsiden.

Mandag den 17. august 1807 ved daggry var alle engelske kolonner brudt op fra deres bivuak, for at omringe Hovedstaden.

Den venstre fløjkolonne (Strandvejskolonnen) rykkede lige frem langs kysten, og tog stilling ved "Bagernes Mølle" og besatte en linie fra Tuborg til Emdrup.

Kolonnen i centrum gik fra Jægersborg, over Gladsaxe og Bagsværd til Vanløse og Frederiksberg (Falkonergården).

Højre fløjkolonne (reserven) gik fra Lyngby over Vangede til Emdrup. Man dækkede nu terrænet fra Emdrup over Frederiksberg (Falkonergården) til Kalvebod Strand ude ved Sundet. Samtidig havde en mængde transportskibe nærmet sig det lille fiskerleje Skovshoved, og samme formiddag blev den engelske general Spencers brigade sat i land. Det myldrede udfor fiskerlejet med både og pramme fra de talrige transportskibe, og de næste dage fortsatte landsætningen af heste og skyts, hvilket viste sig at være ret besværligt på den havneløse kyst, men endelig kom man i land med rytteri og artilleri og slog lejr på bakkerne ved Skovshoved d. 21. aug. om morgenen. København var nu omringet fra Vibenhus over Jagtvejen til Frederiksberg.

Med størstedelen af den regulære danske hær stående i Slesvig og Holstein, blev Hovedstaden hurtigt indesluttet, og efter at have lagt en ring om København, begyndte et 3-dags bombardement af byen fra d. 2.-5. september 1807.

Fredstraktaten mellem danskerne og englænderne blev underskrevet d. 7. september 1807 på lystgården Hellerupgård. Belejringen og bombardementet af Hovedstaden er imidlertid så landskendt, hvorfor vi her holder os til tildragelserne i Bagsværd By og Sogn.

Dagbogsnotater fra Peter Schiønning

I Bagsværd landsby boede en tidligere søofficer ved navn Peter Schiønning. Han skrev dagbog, og berettede bl.a. om tiden august til oktober i året 1807, hvordan landsbybeboerne oplevede englændernes indtog, bombardementet af hovedstaden og senere branden i Bagsværd, hvor flere gårde, inklusive hans ejendom, nedbrændte.

Der vil blive omtalt naboer og bønder, hvilke gårde de ejede, samt om vejret i den pågældende periode.

Peter Schiønning flyttede til Bagsværd i en alder af 60 år.

Torsdag den 13. august 1807 fyldte Peter Schiønning 75 år. I dag forlod købmand Arboe med familie samt de fleste af gårdmændene Bagsværd, deriblandt Ole Hansen (Bagsværdgård), som var deres "leder" og meget "stor i munden".Om aftenen var jeg ude i Cathrinehoms Skove. (Nu Aldershvile parkområde). Alt landarbejde hvilte.

Fredag den 14. august spadserede jeg om aftenen

over Hans Rasmussens store marker til Stormgården. (Hans Rasmussen ejer Svejgård/Bondehave).

Lørdag den 15. august - man ventede nu fjendtligheder af englænderne.

Søndag den 16. august om morgenen sagde man, der var gjort landgang om natten i måneskin. Madam Svendsen tog i morges ind til hovedstaden. Det havde i disse dage været 20 graders varme.

Mandag den 17. august var englændere set i omegnen (blandt andet i landsbyerne Gladsaxe, Buddinge og Værløse).

Tirsdag den 18. august var her nogle englændere, som havde begæret mad og drikke. Nogle betalte herfor, andre ikke, men ingen havde i øvrigt gjort nogen overlast.

Onsdag den 19. august sagde man, at der kom et stort korps ryttere hertil over Buddinge. Man ventede en stor indkvartering i byen til aften, men der var kun 2-3 gårdmænd tilbage, da de øvrige var rejst bort. De fattige i byen var blevet sat til at sørge for de fraværende gårdmænds kreaturer, og herfor skulle de få mælken og fløden fra køerne. Det blev også sagt, at i morgen skulle stor Batalie (feltslag) gå for sig. Man kunne ingen rigtige tidender få fra København om, hvorledes alt stod til der. Man måtte derfor nøjes med de forkerte, som englænderne iblandt i Kroen lod sig mærke med, især til deres fordel. De fik efterretninger fra søen fra deres flåde. Det var i dag 19 graders varme. Samme dag: Generelløjtnant Rosslyn lander i Køge. En samling lokale bønder mobiliserer, og det udvikler sig til det såkaldte "træskoslaget" d. 29. august, hvor bønderne går til angreb på de engelske styrker med høtyve og andre markredskaber. Men det er en anden historie.

Torsdag den 20. august. Gårdmændene kom i formiddags tilbage til deres gårde. Man sagde, det var efter ordre fra englænderne, og at der i morges skulle være forlangt havre og furage af bønderne til de engelske, men for betaling. Ligeledes sagde man, at der lå englændere på Sorgenfri under en generals kommando. Der havde været officerer på apoteket i Lyngby, der var blevet Kongeligt privilegeret Apotek i Lyngby d. 27. juni i året 1806 af apoteker Leopold Reichwein Seehusen. Det forlyder, at der var anstikkende (diarré) sygdom blandt englænderne samt pest på flåden. I dag var der 20 graders varme og måneskin.

Fredag den 21. august. Jeg så 4 kavalerister (ryttere) med blå mundering på skønne heste, der kom fra Kollekollevejen og red gennem byen ad Lyngbyvejen. De var fordelt alle vegne her omkring i nærheden, og på gården Aldershvile lå tillige nogle officerer. Da man her nu slet ingen tilførsel kunne få fra København, steg forskellige varer bl.a. sukker, kaffe og vin i hast til utrolige priser, og da ingen havde haft tid til eller tænkt på at forsyne sig med sådant, måtte man undvære. Kroen havde intet.

Lørdag den 22. august. Der havde i dag været engelske infanterister i rød mundering hos madam Svendsen og flere steder i byen, drukket og spist. Disse infanterister talte tysk, og var formodentlig Hanoveranere. En engelsk officer havde været i Kroen med skolemesteren fra Jægersborg, som havde vist ham vej. Han skulle undersøge, om et detachement kunne ligge her i byen. Officeren havde været meget åbenhjertig. Han beordrede kromanden at brænde mere brændevin, så han hele tiden havde nok, da flere ville ankomme. Kromanden sagde, han ikke havde så meget brænde, og da englænderen henviste til skoven, svarede kromanden, at han ikke kunne tage brænde der, da det tilhørte kongen og andre.

Søndag den 23. august. Man sagde, at Hanoveranerne tidligt om morgenen var draget ind mod København, og at vi nu i dag kunne vente et hårdt angreb. Der hørtes en del svære dundrende skud ind mod København. Fru oberstinde Castonier var kommet på visit, men kunne ikke få vogn tilbage og måtte derfor blive. Der var over 20 graders varme.

Mandag den 24. august. Fru oberstinde Castonier lagde igen visit om formiddagen. Også kaptain Heusser var blevet tilbage mod sin vilje. Han var meget elendig og 76 år gammel. I dag kom en løjtnant og en del folk, som skulle tage ophold på Aldershvile. Der er der næsten 20 graders varme med mest stille vejr som sædvanlig.

Tirsdag den 25. august. Det blev sagt, at der i nattens løb havde været ild i forstæderne ind til København. Her til eftermiddag mellem klokken 4 og 5 var der igen stærkt bombardement. Der var seks engelske fruentimmere på Kroen, da englænderne havde deres koner samt spæde børn med. (Måske var de kun vaskekoner?). Der var en masse sladder, og de sagde, at fik englænderne ikke København, ville de dræbe, røve og plyndre i hele landet.

Onsdag den 26. august. Jeg kunne fra om morgenen klokken 10.00 og især om middagen til klokken 3.00 høre en temmelig bestandig skydning, bommeskud deriblandt, uagtet vinden ikke kom fra København. Da det ofte indtraf, hvad de engelske soldater sagde, er det sandsynligt, de hver dag fik efterretning om alt. Der var skotter iblandt dem, som sagde, de var kække krigere, men for resten slemme og urolige. De gik med skørter, uden bukser. Stedse løb man også med den snak, at kronprinsen var kommet med 7000 mand. Det havde dog ingen rimelighed., da englænderne havde en Eskadre ved bælterne, der forhindrede al overfart mellem landsdelene. Jeg så en mængde engelske soldater her til aften, og man sagde, de skulle mod Roskilde. Alle vore efterretninger havde vi fra Kroen, og mest fra 2den og 3die hånd fra folk, der ikke engang kunne forstå tysk, så vi kunne ikke være sikre på alt, der blev fortalt.

Torsdag den 27. august. Englænderne sagde, at dersom de ikke inden fire dage fik København, skulle tropperne indskibes igen, og flåden tage til Østersøen. Plakater skulle tilkendegive, at ingen ved deres afmarch måtte røve og plyndre. Der blev set en stor mængde soldater ude ved os og på Kollekollevejen. I dag var der blevet skudt af og til i cirka en time. Vi havde haft en del folk her i byen i nat, og der var sat poster ud at rondere (patruljere). Det blev sagt, at der i morgen igen skulle gøres landgang med tropper.

Fredag den 28. august. Det syntes, at København blev bombarderet hele dagen, men engang imellem kun sparsomt. Man sagde, at der 3 gange havde været ild i København, og at der var set røg af ilden. Hos Svendsens, hvis hus var ledigt, havde der siden i går været en del engelsk infanteri samt en officer af rang, en major. En skildvagt var posteret uden for hans port, og der sad også en del soldater. De talte om, at de ventede flere skibe med folk. Andre sagde, at da de nu ikke kunne indtage København, ville de selv ønske at tage bort igen, og så skulle der forsøges andre steder. Men de skulle blive her indtil november.

Lørdag den 29. august. I dag var englænderne stille og nedslagne, da deres angreb i går efter sigende skulle være mislykket. Én sagde, at de ville ønske, de ikke var kommet her, da de ville tage bort med skam. Der lød i dag ingen skud ude fra Reden. Det blev sagt, at deres skibe havde fået en del skader, og hvis de ikke kunne skade os til søs, måtte det gøres på land. Der blev også talt om at gå til Holstein for

at indtage denne. En del folk skulle være faldet i går, især englændere. Ved strandene omkring Skovshoved skulle en bande på omkring 15 mand have plyndret og røvet i husene. 2 skulle være blevet skudt. Den ene havde forsøgt at undvige, og havde skjult sig i kornet, men man havde skudt efter ham og truffet ham tværs gennem hovedet. De andre havde fået kat (pisk med den ni-halede). Jeg spadserede en tur i Hans Rasmussens marker i aften ved solnedgang og gik tværs over samme til vejen i byen. Ved begyndelsen af byen var en skildvagt posteret, og der stod også en del soldater. De var meget høflige. Nogle hilste, medens andre så skumle og fæle ud.

Søndag den 30. august. Vi hørte i dag ingen skud fra hovedstaden. En englænder, som var doktor eller kirurg, lå her i byen. Han havde sin kone med. Han skulle have fortalt, at der var så mange kvæstede ombord, og man ikke vidste, hvor man skulle gøre af dem. Jeg fik at vide, at der i nat havde været indbrud hos vores naboer, Jørgensen og Peer Olsen, og at en "støver" eller snus-hund havde opdaget en kiste, som en fattig kone havde gravet ned, men som hun dog fik igen. Der blev klaget til Majoren, som er en retskaffen mand. Han kunne ikke finde ud af, hvem det havde været, men tog sine forholdsregler, så det ikke skulle ske oftere. Han lod sætte skildvagt uden for Jørgensens hus samt ved andre enlige huse, som kunne være udsat for fare.

Mandag den 31.august. Jeg så om morgenen, at der var posteret en skildvagt ved broen. Omkring kl. 10 blev der påbegyndt skydning, der varede til kl. 1. Man sagde, at der i nat var blevet taget en general og en del af vore folk. Generalen syntes at være Falbe. Dette må da have været et udfald, da man påstod, at København var stærkt belejret både til lands og til søs, idet de havde fået deres tropper hertil fra Pommeren med 20.000 mand. Rundt om Københavns porte og på vejene vrimlede det med dem. Da de blev så herligt og rigeligt bespist, havde vi den store skam, at alle fattige børn og koner her i byen holdt øje med deres spisetid. De gik rundt med krukker og potter og fik mad, der var til overs.

Tirsdag den 1. september. Der er ikke blevet hørt skydning i dag. Man sagde om de danskere, der var blevet taget til fange i går, at de var fra Landeværnet. Der blev nævnt 300, mens andre sagde 500 mand, der iblandt en general, formodentlig Waltersdoff eller Oxholm. I eftermiddag steg der røg op fra Hovedstaden. Nogle englændere sagde, at de havde fået nok af København, men forblev her dog nok til vinter. Har hørt, at de 20.000 mand fra Pommeren endnu ikke skulle være ankommet.

Onsdag og torsdag d. 2. og 3. september. I Bagsværd By blev selve bombardementet oplevet så meget på afstand, og en mængde mindre ildkugler så man kun blinket af på himlen. Det blev derfor mere blev opfattet som kornmod eller lynild.

Fredag den 4. september. Det forlød her til morgen, at der havde været ild i København i nat. Man begyndte ellers tidligt i dag at skyde igen, men da vinden blæste fra med en frisk kuling, hørtes det endnu klokken 1 kun af og til. Man sagde, general Castenskjold lå med sit regiment på Farumgård, og skulle have taget en del af englændernes forposter til fange. Kaptajn Tranberg og skolelæreren var her i eftermiddag for at efterse brandberedskabet, da de havde påtaget sig at være brandfogeder i stedet for Ole Hansen, som havde sagt fra.

Søndag den 6. september 1807. Det havde brændt meget hele natten, og man sagde, at Frue Spir var faldet i morges kl. 4. Endvidere kom der efterretning fra Lyngby, at portene til byen skulle være åbnede og København, tillige med flåden, havde over-

givet sig. En Hanoveraner, som stod post foran vores hus, sagde, at man havde mistet 500 mand, soldater og matroser. Majoren havde sagt, at de nu havde bevis for, at men aldrig skulle undervurdere en lille fjende.

Mandag den 7. september 1807. Om eftermiddagen fik vi tidender fra Jægersborg, at der i går var set hvidt flag i København.

Tirsdag den 8. september 1807. Om morgenen fik vi vished for, at København eller Flåden havde overgivet sig. Om aftenen fik vi brev fra København dateret den 8., at bønderne vovede at køre mod København igen.

Onsdag den 9. september 1807. Her til morgenen er der kun 10 graders varme. Om eftermiddagen klokken 5, kom frøken Nägel tilbage fra København. Det blev sagt, at englænderne stjal smukke fruentimmer og sendte dem ombord på skibene.

Fredag den 11. september 1807 omtrent klokken 14.00 da vi skulle til at spise, blev der råbt at Madam Svendsens gård, der lå ved vores stod i lys lue, og var næsten halvt afbrændt. Der var en stærk vestlig vind, og bar væk fra min gård. I madam Svendsens have lå hele min staldlænge for 6 heste, samt flere udhuse, begge sider belagt med rør og stråtag.

Vi begyndte straks at redde, hvad reddes kunne og nedpakkede alt i kister, kufferter, og flyttede det ud på den store mark uden for gården. Det samme gjorde man også hos vore naboer, Jørgensens, samt på de gårde, som lå langt fra branden. Ole Hansen brød hul i mit plankeværk for at flytte sit gods ud. Jeg gik straks tilbage til branden og antog, at hvis vinden ikke ændrede sig, ville vort hus gå fri. Jeg var også inde hos Ole Hansen, hvor alle råbte, hylede og græd. Jeg erfarede, at mine tage, som vendte ind mod ham, intet fejlede endnu, så jeg opmuntrede dem, da det forekom mig, at deres gård også gik fri. Da der stod en hæss (høstak) som var højere end huset, tæt ved mine tage, bad jeg dem sætte en mand øverst på den med vand eller dække den med dyngvåde lagner på de mest udsatte steder. Vores hus samt et par andre lå i luvart (vindsiden) eller øverst i vinden, men bortset herfra frygtede man, at næsten hele byen ville afbrænde. Vinden var meget stærk og kastede ild og funker (gnister) lang omkring fra de mange stråtage samt fra sæd og hæsse, da man netop havde fået alt indhøstet. Der gik straks ild i alle de huse der lå i vinden, blandt andet i Kroen, gårdmand Christensen, Frederich Sivertsen med flere. Husene brændte samtidig, og det gav en mægtig og forenet ild med al den megen halm og strå. Jeg lod straks bære brandspande og brandhager frem til Per Johansen, der var ved ilden og tog imod.

Nogle kufferter med manuskripter stod færdigpakkede. De skulle have været til København før urolighederne begyndte. Jeg tog selv den ene og slæbte den ned af trapperne ved den ene hank, da der ikke var hjælp i nærheden, og fik den ud på marken. Den anden bar jeg også ned med hjælp af en pige. Ilden skulle være startet i en skorsten hos Svendsens, da englænderne havde slået fedt på ilden ved uagtsomhed.

De havde bjærget der, hvad der kunne reddes, og kom så og hjalp os med at flytte ud, men alt, der var småt og kunne gå i deres lommer, blev næsten åbenlyst plyndret. Jeg fik indtryk af, at de ville have mig væk fra mit hus og derfor sagde, at der var ild i vores tag. Jeg løb ned for at undersøge sagen, men kunne intet se. Da jeg kom tilbage og sagde, at der ikke var ild, blev de tavse og fortsatte med at flytte. Straks efter opdagede jeg ilden stige op fra porttaget og de tage, der stødte op til madam Svendsen, hvorved stalden, udhusene, samt hvad der var

af forråd, afbrændte. Min kone, hendes søster og datter havde fået alt ordnet i underste etage og fået det ud på marken. Fruen og jomfruerne på Arboes Gård (Aldershvile) var kommet for at hjælpe med at bjærge, og de fik overdraget sølvet at passe på. Der blev nu for alvor flyttet møbler ud på marken.Vi fik ydermere hjælp af Mads kone (Bakkegården), Karen, hendes datter og mand samt flere. Der var også en stor mængde englændere der hjalp til som brave karle, og Majoren havde sat en skildvagt ved godset på marken. Jeg så et lille plankeværk blive nedrevet. Det forbandt min vognremise med en længe, tilhørende Ole Hansen, der igen stødte op til mit gartnerhus og domestikkamrene, hvorved der blev en stor åbning. Ballerups sprøjte var nu til stede og gjorde god gavn.

Her til natten gik jeg ned på marken og begyndte at bære noget gods ind, som ikke kunne tåle regn, tilligemed nogle vigtige papirer og miniature familie portrætter indfattet i guld og sølv, nogle medaljer og varepenge, samt småt sølvtøj og andet, og lagde det i en kurveæske med lås. Da soldaterne havde flyttet ud, angreb de frugttræerne i haven, selv om frugten ikke var moden. Min kone bad Majoren, som lige var kommet til, om han ville skille hende af med disse gæster. Hun ville blot beholde 4 til at hjælpe med at flytte. Dette gjorde han, og jog dem alle ud af haven, men de 4 mand kom imidlertid ikke.

Straks efter råbte man, at der nu også var ild i vores hus. Jeg løb hurtigt ned for at se hvor, og så, at den ene side, der vendte mod Ole Hansens, var i fuld brand. Ilden bredte sig i største hast og greb hovedbygningens og kvistens tag, der var af strå. Nogle meget store historiske skilderier, der hang i salen, men ikke kunne gå ned ad trapperne, blev nu kastet ud af vinduerne. Det ene blev derved bjærget, men et andet meget kostbart gik der ild i og det brændte op. Jeg kom i tanke om den store kurveæske på mit kammer med preciosa, skøder, enkekassepapirer m.m. Jeg løb hastigt op, uagtet huset nu stod i lys lue, for at redde den. Der var en kvælende røg i kammeret, selv om vinduerne var åbne, men det værste var, at jeg først måtte låse døren op, som jeg efter sædvane havde låst, samtidig med at måtte svare på råben og skrigen fra min kone og andre som tegn på, at jeg stadig var i live. Jeg fik ikke alene reddet den, men også en medikamentæske som stod ved siden af. Igen lukkede og låste jeg døren efter mig af gammel vane og stoppede nøglen i lommen.

Jeg måtte nu stå på marken og se vor bolig, hvor vi i over 15 år havde haft så megen glæde og fornøjelse, og hvor jeg havde skrevet så mange bøger, ved en forskrækkelighed gå op i røg. Luerne slog højt i vejret.

Ilden i mit hus begyndte klokke 3 og brændte endnu klokken 8. Hvor den var kommet fra, blev der snakket meget om. Nogle sagde, at vinden til sidst havde blæst nogle streger sydlig og kastet funker hen på mit tag eller i Ole Hansens store hæs, som stod udenfor. En gårdmand, Børresen, som stod ved ilden, sagde, at det skulle være sket ved gartnertaget på den østlige side.

Nogle af Hanoveranerne sagde, at ilden i begge huse var påsat af deres folk, hvilket en skildvagt, der stod ved vores gods ude på marken, bekræftede overfor min datter. Karen sagde, hun havde set dem løbe op med ild på vore lofter. Ole Hansen påstod at ilden var påsat og at den kom bagfra. Da de engelske infanterister skulle forlade byen, var der nogle der mente, at Majoren havde fået ordre til at brænde og skænde først, som englænderne ofte er grusomme nok til. Det var derfor, Majoren havde udvist traurighed, da han afskyede, at man gjorde så-

dan. Han var en retskaffen mand, som havde holdt orden og disciplin. En engelsk officer, der var iblandt dem, havde man dog ikke så megen fortrolighed til. Majoren var en Hanoveraner.

Vi forblev hele tiden ved godset, og måtte flere gange flytte det højere op på marken, da ilden greb stærkt om sig, og vi frygtede for gnister, da kvisten faldt. Om aftenen, da det blev mørkt, fik vi logement hos Mads Pedersen (Bakkegård), trods det, at hele huset var fuldt af engelsk indkvartering. Foruden den engelske skildvagt havde vi selv vagt ved godset på marken. Det brændte endnu hele natten.

Lørdag den 12.september. Til trods for hård kuling, bestandige regnbyger og at det tilligemed var meget koldt, gik alle ud for at kunne bjærge vores ting på marken, og bringe tøjet i orden. Det hele lå hulter til bulter, det være sig tøj, papirer samt bøger, da det ved branden bare var blevet kastet ud af vinduerne. Godset var for det meste blevet meget vådt.

Vi havde besluttet os til at tage til København, da vi kunne bo hos Weisvoigt, som havde plads nok til os. Vi pakkede 4 vogne fulde af gods, som blev kørt til København. En del af det øvrige blev kørt dels til Mads Pedersen(Bakkegård), dels til forvalterens og dels til Arboes gård (Aldershvile). Vi lånte Mauritz Andersens køkken (Højgård) for at lave noget mad. Vi bad den gamle kaptajn Heuser spise med. Sov igen i nat hos Mads Pedersen.

Søndag den 13. september. Igen i dag gik vi alle til morgen ud til godset. Der gik yderligere 3 læs til København, og resten blev fordelt mellem forvalterens og Mads Pedersen. Vi fik uopfordret hjælp hertil af 2-3 engelske soldater. Majoren rykkede i formiddag op med sine folk, og marcherede herfra. Så i morges en del nye engelske tropper på vejen hertil, som skulle afløse de andre.

I formiddag kom branddirektøren, sekretær Ditten, her ud. Der skulle holdes et skriftligt forhør om branden, hvordan den opstod og hvem det var brændt for. Kl. 1 kom Weisvoigt ridende herud fra København og spiste med os. Vi lånte igen Mads Pedersens køkken.

Om eftermiddagen kl. 4, kørte jeg og min datter til København. Min kone og svigerinde ville først komme ind i morgen. Aldrig havde denne smukke egn syntes mig skønnere end nu, hvor jeg skulle forlade den. Det var en dejlig efterhøst-tid, solen skinnede med mildt vejr, og de så længe kendte marker og skove syntes at kalde og lokke mig til igen at skulle opbygge de faldne mure.

Lørdag Den 24. oktober 1807 flyttede familien endelig til deres nye Logement i Skovbogade på hjørnet af Skindergade nr. 28.

Søndag den 25. oktober kom der brev fra Kronborg. I brevet kom meddelelsen om at, den engelske flåde på i alt 391 skibe som lå fra Skovshoved til Kullen. Flåden passerede Kronborg med salut på 27 kanonskud fra Helsingborg den 20. oktober 1807. Idet man formodede at den svenske konge var til stede i Helsingborg.

Efter denne tid blev der plantet mange egetræer som i dag kaldes Flådeegene. En del af disse ege er at finde i de danske skove. I Gribskov blev de plantet i perioden 1813-1820 efter englændernes ran af den danske flåde i året 1807.

Schiønning var 75 år gammel da han flyttede til København og han døde 81 år gammel.

Ordliste til englandskrigene i året 1807

Anstikkende sygdom: en type diarré.

Cathrineholms skove: Aldershvile parkområde.

Funker: gnister.

Hanoveraner: Kongens Tyske Legion den af Napoleon opløste hær der var søgt til Storbritanien for at træde i britisk tjeneste.

Hæs: Høstak.

Piketter: militærudtryk for infanteri der skal understøtte feldtvagten i at holde fjenden op.

Kollekollevejen: Landevejen Frederiksborgvej.

Litteraturfortegnelse vedrørende året 1807

Emdrup for og nu af C. A. Clemmensen

Ny Ryvang i Emdrup af Viggo Bertram

Da vi var bønder – Gladsaxe-gårdenes historie af Lone Dam – Vibeke Filipsen – Eva Molin

Den danske hær i Napolionstiden afsnit 3 af Ole L. Franzen

Krigen på Sjælland 1807 af E.O.A. Hedegaard

Gladsaxe-bogen I og II

Kjøbenhavns Leirkrands samlet af A.C. Hansen

Englænderne i Gjentofte kommune

Danmarks Krigs- og Politiske Hestorie bind nr. 1 af J. von Ræder

KMS (kort og matrikelstyrelsen)

Alverdens uniformer i farver. Politiken 1967. nr.257. Storbritanien-Hannover: Kongens Tyske Legion, infanterist, 1807. Fra den af Napolion opløste hannoveranske hær der var søgt til Storbritanien for at træde i britisk tjeneste.

Strandvejen før og nu bind 1 side 81. Politikens Forlag redaktion Bo Bramsen. Året 1995.

Skov- og Naturstyrelsen.

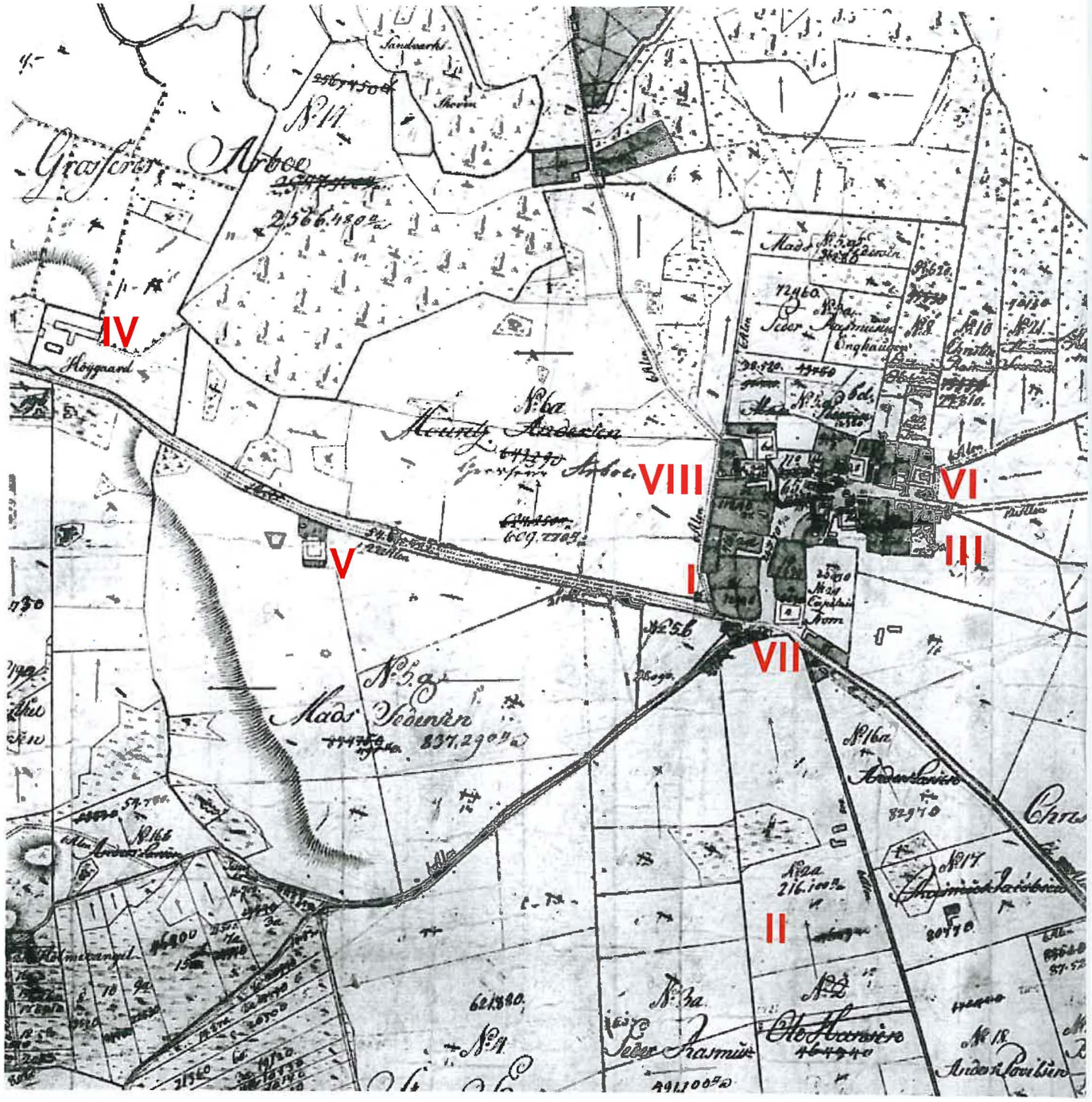
IV
V
VIII
VI
III
I
VII
II

Forklaring til kortet på side 58

	Matr.nr.	Gårdnavne	Indehaver	
I	21	?	Madam Svendsen	
II	2a	Bagsværdgård	Ole Hansen	
III	9a	Svejgård/bondehave	Hans Rasmussen	
IV	6a, 14a	Højgård	Mouritz Andersen	Matr.nr. 14id i dag
V	5a	Bakkegård	Mads Pedersen	
VI	7a	Rønnebærgård	Jens Børgesen	
VII	4	Bagsværd Kro, Krogård	Anders Mouritzen	(Søren Pedersen)
VIII	?	Lyststed	Peter Schiønning	*)

Romertal er henført til matrikelkort udfærdiget i året 1809.
Det originale matrikelkort forefindes hos KMS Kort og Matrikelstyrelsen.
*) Lyststed er købt af Jørgen Hatting Rørbye, Cappelan ved Sankt Nicolai Kirke i København.
Lyststed blev købt i året 1792.

Året der gik - Gladsaxe 2006/07

– samlet af Jens Mortensen

Oktober

Kasper Rostrup blev direktør for Gladsaxe Ny Teater.
Første halvdel af broen, der fører Buddingevej over Motorring 3, bortsprængtes i forbindelse med udvidelse af motorvejen til 6 spor. Anden halvdel bortsprængtes i september.
Socialdemokraterne i Bagsværd fejrede 100 års jubilæum.
Offentlige debataftener om kulturkanon i Gladsaxe blev igangsat.
Ungdomslederprisen gik til Lars Nielsen, FDF Gladsaxe Brass Band

November

Buslinierne 165 (Kr.Værløse – Lyngby) og 167 (Herlev – Værebroparken) fik kortere ruter om aftenen.
Asger Liebst bog „Drømmen om Gladsaxe" udkom.
Byrådet uddelte årets idrætspriser: Idrætsleder Per Arentoft, Kano og kajakklubben 361, og idrætsudøver, Lars Juul Hansen, GKI handicapidræt/bordtennis.
Borgere gav udtryk for utilfredshed med byggeri på grunden Buddinge Hovedgade, Stengaards Alle og Blomstermarken.
TDC ville ikke sælge „mastegrunden" ved Lyngby Radio til Gladsaxe Kommune, der gerne ville opføre plejeboliger på grunden.

December

Planer om at iværksætte et sportscollege på Bagsværd Kostskole med involvering af Bagsværd Roklub, AB og Gladsaxe Håndbold indledtes.
Dansk Folkeparti foreslog renovering af Aldershvile Slotsruin i stil med den, der er foretaget på Koldinghus.

Januar

Gladsaxe kulturkanon offentliggjordes inden for følgende kategorier: Arkitektur, kulturelle oplevelser, kulturtilbud, kunst og natur.
Gladsaxe Politikreds blev sammenlagt med Glostrup og Hvidovre til Vestegnens Politikreds
Arbejdsløsheden i Gladsaxe var rekordlav, 3,7% svarende til 1165 ledige.

Februar

Søren Søndergaard, der med over 1700 personlige stemmer blev valgt til byrådet for Enhedslisten, trådte ud af byrådet for at overtage en plads i EU-parlamentet.
Gladsaxe Kommune halverede papirforbruget over 3 år som led i målsætningen at være digital kommune.
Gladsaxe Musikpris gik til 19-årige cellist Anders Brantelid.
Gladsaxe Bladet fejrede 90 års fødselsdag.
Forslag om 1000 nye boliger i Bagsværd ved Vadstrupvej.

Marts

Gladsaxe Gymnasium fejrede 50 års jubilæum.
Industrikulturens år åbnedes med en vandreudstilling i Aktivcentret.
Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune skiftede navn til Gladsaxe Lokalhistoriske Forening.

April

Rejsegilde på Egegaarden 2 med 56 plejeboliger og daghjem for demente.
Gladsaxe Kommune gik i gang med at undersøge muligheden for at bruge Bagsværd Fort og Buddinge Batteri til kulturelle formål.

Maj

Privathospitalet Hamlet købte TV-avisens bygning i TV-Byen Mørkhøj.
Forebyggelsescenter, som led i at Gladsaxe skal være en sund kommune med sunde borgere indviedes på Søborg Hovedgade.
3700 underskrifter for bevarelse af Bagsværd og Søndergaard skoler.

Juni

I perioden 2000-2007 sparede Gladsaxe 29 mill. kr. på indsats mod sociale bedragere og skattesnydere.
Byrådet besluttede at bygge en tresporsskole til erstatning for Bagsværd og Søndergaard skoler.
Social- og sundhedspersonalet i Gladsaxe (og store dele af landet i øvrigt) nedlagde arbejdet for at få højere løn.

Juli

Jordskred på Stengården Station som følge af massiv nedbør store dele af sommeren.
Den iberiske skovsnegl – dræbersneglen – hærgede mange villahaver i kommunen.

August

Gladsaxe byråd støttede forslag fra Danmarks Naturfredningsforening om at frede Bagsværd Sø.
Gladsaxedagen bød på underholdning af Ivan Pedersen og Henning Stærk.
Den kulturelle initiativ pris gik til Jannnie Mølgaard fra beboerrådgivningen i Høje Gladsaxe.

September

5 af 7 partier i byrådet bakkede op om årets budget, hvor der bliver plads til mad til alle børnehavebørn, mens Radio Gladsaxe må lukke med årets udgang.
Ny S-togskøreplan med 10 minutters drift på Farumbanen i dagtimerne med stop på alle kommunens fem stationer.

Kilder:

Bagsværd/Søborg Bladet, Gladsaxe Bladet, gladsaxe.dk

Personalia

John Ejsing, født 29.september 1936 i København. I 1954 lære som klejnsmed hos Ullmann's Maskinfabrik i Gladsaxe. Udlært i 1958 efter aftjent værnepligt i 1959 ansat som klejnsmed hos firmaet Vald. Henriksen A/S. Faglærer ved Søborg Tekniske Skole, der dengang var aftenskole i vinterhalvåret, 3 gange om ugen fra kl. 17.30 til 20.00. Flyttede i 1959 sammen med kone og datter i en af K.A.B s nyopførte 2½ værelses lejligheder på Solnavej her i Gladsaxe Kommune. Blev i 1962 ansat som driftsassistent på funktionærbasis hos Vald. Henriksen A/S. Virkede her frem til 1981. Med ansvar for planlægning, indkøb, ansættelse og uddannelse af firmaets lærlinge, tilsyn med fremmede håndværkere i forbindelse med opførelsen af firmaets fabriksbygninger, godkendelser af trykbeholdere m.m. Fra 1981 – 1983 ansat hos DUBA Møbelindustri. Skiftede job i 1983 og blev salgsassistent hos Stavanger Staal. I 1983 ansat som salgskonsulent hos A/S Jernkontoret frem til 1989. Samme år igen ansat hos Vald. Henriksen, der på dette tidspunkt var overtaget af Incentive. Indkøbschef med ansvar for planlægning og indkøb af råvarer firmaet anvendte, indtil firmaet i 1993, blev solgt til Scanio. Indvalgt af beboerne i Kildevænget, som medlem af afdelingsbestyrelsen. Er ligeledes valgt som bestyrelsesmedlem i organisationsbestyrelsen hos Gladsaxe Almennyttige Andelsboligselskab – „GAA". Næstformand i Gladsaxe Lokalhistoriske Forenings bestyrelse.

Jørgen Wulff, Ingeniør i Maskinteknik. Født 1918. Søn af Professor, Overkirurg Hans Wulff og hustru Ingeborg. Dimitteret fra Sct. Jørgens Gumnasium 1934. Udlært på F. L. Scmidts Maskinfabrik & Jernstøberi Valby 1938. Studieophold i England 1938-39 hos Entreprenørfirmaet Bjerrum & Partner i London og Austin Motor Works, Longbridge, Birmingham. Dimitteret fra Københavns Maskinteknikum 1942. Ansat samme år hos F. L. Schmidt i Valby. Fra 1943 til 1983 ansat i Niro Atomizer.

Anne B. Hansen. Cand. mag. i forhistorisk arkæologi ved Københavns Universitet. Siden 1999 museumsinspektør ved Kroppedal Museum. Har gennem årene deltaget i, og selv været både daglig og ansvarlig leder af adskillige arkæologiske udgravninger.

Keld Jørgen Jacobsen. Født 1. januar 1944. Uddannet på Niels Brock's Handelsskole. Militær uddannet 1964-1968. Hjemsendt 1968 Ansat i finans sektoren. Fuldmægtig. Tilknyttet Gladsaxe Rådhus med fratrædelse december 1999.

Illustrationer

Billederne er udlånt fra Gladsaxe Byarkiv, lokalhistorisk afdeling. For enkelte illustrationer i dette bind har det været umuligt at finde frem til den retmæssige copyright-indehaver. Såfremt vi på denne måde har krænket ophavsretten, er det sket ufrivilligt og utilsigtet. Retmæssige krav i denne forbindelse vil selvfølgelig blive honoreret, som havde vi indhentet tilladelse i forvejen.

Gladsaxe Lokalhistoriske Forening

Bestyrelsen

Formand: Arne J. Fogt, Ærtemarken 63, 2860 Søborg.
Tlf.: 3967 0346 • e-mail: bkdafo@gladsaxe.dk

Næstformand: John Ejsing, Solnavej 20, 2. tv, 2860 Søborg
Tlf.: 3967 3125 • ejsing@post.tele.dk

Sekretær: Erik Starup, Skovtoften 14, 2880 Bagsværd
Tlf.: 4444 1112 • e-mail: erik.starup@tiscali.dk

Kasserer: Ib Lund, Åsevej 27, 3500 Værløse.
Tlf.: 4448 4656 • e-mail: iblund@privat.dk

Hjejl Resen Steenstrup, Bredebovej 23, 3.th, 2800 Kgs Lyngby
Tlf.: 4498 6441 • e-mail: resen@pdm.as

Jens Mortensen, Vandkarsevej 18 A, 2880 Bagsværd
Tlf.: 4444 0589 • e-mail: jmo@kabelmail.dk

Palle Glem Jørgensen, Møllevænget 33, 2800 Kgs.Lyngby
Tlf.: 4498 8049 • e-mail: palleglem@mail.dk

Suppleanter:

Jørgen Olsen, Strandvejen 134, 2.tv, 2900 Hellerup
Tlf.: 3956 1234 • e-mail: jo@webspeed.dk

Arne J. Hermann, Lauggårds Vænge 36, 2860 Søborg
Tlf.: 3956 2074

Indmeldelse

Gladsaxe Lokalhistoriske Forening
Kassereren, Girokonto 648-3437

Gladsaxe Lokalhistoriske Forenings hjemmeside:
www.gladsaxelokalhistorie.dk